

FOLKLORO ŠALTINIŲ
ELEKTRONINĖ DUOMENŲ
BAZĖ VYTAUTO DIDŽIOJO
UNIVERSITETE

2008–2010 m. Vytauto Didžiojo universitete vykdomas projektas „Tradicijų tęstinumas ir kaita šiuolaikiniame lietuvių folklore: tyrimai ir sisteminimas“ (jo rėmėjai – Lietuvos valstybinis mokslo ir studijų fondas, Lietuvos mokslo taryba). Vienas svarbiausių projekte išsikeltų tikslų buvo elektroninės duomenų bazės sukūrimas. Jos poreikį lėmė siekis gausią, per dvidešimt metų dėstytojų, doktorantų, studentų surinktą ir VDU Etnologijos ir folkloristikos katedros rankraštyne saugomą rašytinę, vaizdinę, garsinę tautosakos ir etnografijos medžiagą, kurios šiandien suskaičiuojame beveik 250 tūkstančių vienetų, suskaitmeninti, suvesti į elektroninę duomenų bazę ir padaryti prieinamą lietuvių bei užsienio tyrėjams.

Darbo pradžioje reikėjo parengti folkloro (plačiau prasme – tiek tautosakos, tiek etnografijos duomenų) klasifikaciją ir pritaikyti ją elektroniniam archyvui. Mokslininkai, projekto vykdytojai, svarstė įvairias jau esamų klasifikacijų panaudojimo galimybes, peržiūrėjo pasaulio ir lietuvių folkloristų, etnologų ir gretimų mokslo šakų (pirmiausia kultūrinės antropologijos) specialistų jau parengtas klasifikacijas. Pastaruoju metu Lietuvoje vykdytas ne vienas projektas, kurio metu kurtos skaitmeninės etninės kultūros reiškinių duomenų bazės, todėl 2009 m. buvo surengtas susitikimas

su šioje srityje dirbančių mokslo ir studijų institucijų specialistais – folkloristais, etnologais, etnomuzikologais – ir pasidalyta darbo patirtimi: pagal kokius principus ir kriterijus reikia klasifikuoti medžiagą, kad ji būtų paranki naudoti, kaip skirti pagal turinį tarp savęs susijusių medžiagų, kokiais terminais įvardyti sudarytas klasifikacines grupes.

Galiausiai nuspręsta, kad VDU Etnologijos ir folkloristikos katedros rankraštyne turimos medžiagos, visų pirma orientuotos į šiuolaikinę kultūrą, pobūdis verčia kurti naują klasifikaciją, nes šiuo metu Lietuvoje sukurtosios labiau tinka tradicinės kultūros reiškiniams ir tautosakos kūriniais klasifikuoti. Etninės kultūros reiškiniai pastaraisiais dešimtmečiais labai greitai keičiasi: nyksta tradiciniais laikyti papročiai, ištisi tautosakos žanrai, jų vietą užima nauji, iš kitų kraštų perimti dalykai, kurie, sumišdami su pas mus gyvuojančiais reiškiniais, sukuria savitas formas. Kaip rodo šiandien vyksta tradiciniais laikyti papročiai, ištisi tautosakos žanrai, jų vietą užima nauji, iš kitų kraštų perimti dalykai, kurie, sumišdami su pas mus gyvuojančiais reiškiniais, sukuria savitas formas. Kaip rodo šiandien užrašoma medžiaga, dėl mūsų gyvenamos pokyčių, pasikeitusių folkloro sklaidos būdų, pateikimo galimybių atsiranda naujų žanrinių-rūšinių atmainų ir žanrų, o jiems priklausančių kūrinių neįmanoma įsprausti į tradicinės sistematikos rėmus. Tas pats kultūros objektas ar reiškinys gali priklausyti skirtingoms kultūros sritims. Be to, šiandieniniai tyrėjai žino, kad kultūrinis kontekstas, kultūros reiškinių, objektų sąsajos suteikia tiriamam objektui reikšmes. Dėl to kuriamoje klasifikacijoje pirmą kartą buvo pamėginta rasti vietas ir naujiesiems žanrams ir reiškiniams.

Mokslininkams parengus klasifikaciją, prie VDU Etnologijos ir folkloristikos katedros interneto svetainės (<http://etnologija.vdu.lt>) sukurta elektroninė duomenų bazė. Su informacinių technologijų specialistais (bazę kūrė VŠĮ „Atviro kodo sprendimai“ darbuotojai, vadovas – Justinas Jaronis) pradėjus rengti specifikacijas duomenų bazei, iškilo ir keletas problemų.

1) Kaip smulkiai klasifikuojant reikia skirstyti medžiagą? Šis klausimas išspręstas taip: šiuo metu į klasifikaciją įtraukti a) jau nusistovėję tradiciniai žanrai ir etnologiniai reiškiniai, taip pat b) naujieji žanrai ir reiškiniai, apie kuriuos turime žinių, nes jau turime surinkę apie juos duomenų. Mūsų elektroniniame archyve yra numatyta galimybė įterpti naujas kategorijas visuose lygmenyse, todėl, po keleto metų atsiradus naujų reiškinių, šią klasifikaciją galėsime papildyti. Gana patogus yra ir bazės valdymas – naujas kategorijas gali įterpti ir bazės administratorius humanitaras, nes tam nereikia ypatingų informatikos žinių.

Galimybė nuolat papildyti šią klasifikaciją mums bus naudinga ir kitu atveju – atsiradęs kokio nors reiškinio rimtesnis tyrėjas galės smulkiau suklasifikuoti pasirinktą etnologinį reiškinį ar tautosakos žanrą. Tiesa, jam iškils vienas uždavinys: turės juos perklasifikuoti rankiniu būdu (t. y. „jeiti“ į kiekvieną kūrinių / aprašų ir jį priskirti naujamai klasifikacijos kategorijai).

2) Susidurta ir su terminologijos sunkumais. Kai kurie žanrai ar jų atmainos Lietuvoje yra atsiradę arba mokslininkų pradėti fiksuoti tik pastaraisiais metais, todėl folkloristai jiems įvardyti dar nėra sukūrę visuotinai priimtų lietuviškų terminų (pvz., *miesto sakmės* / *šiuolaikinės sakmės* / *gandai*). Dėl to šiuo metu archyve palikti darbiniai pavadinimai.

Elektroninis archyvas turi daug privatumų. Jame yra numatyta galimybė tą patį tautosakos kūrinių ar etnografinį aprašą priskirti kelioms kategorijoms. Pavyzdžiui, anekdotai, trumpieji pasakymai ir jų parodijos savo sklaidos būdu gali kursuoti kaip grandininiai laiškai. Tokių kūrinių priskyrimas keliems žanrams leis per paiešką rasti tą patį kūrinių keliose vietose – tai turėtų būti patogus nūdienos mokslininkams, savo tyrimus dažniausiai vykdančiams ne tik siauruose žanruose. Elektroninis archyvas yra labai patogus vaizdo (statiškiems vaizdams – nuotraukoms, piešiniams, dokumentams – ir filmuotai medžiagai) bei garso medžiagai kaupti ir peržiūrėti.

Galime pasidžiaugti ir pasiektais rezultatais – skaitmeninimo ir duomenų suvedimo darbai sparčiai juda pirmyn. Į elektroninį archyvą jau suvesta maždaug 25 tūkstančiai tautosakos kūrinių ir trys tūkstančiai etnografinių aprašų. Kol kas tai nėra daug, bet tikimės, kad per ateinančius metus sukursime išties gerai dabartinę etninės kultūros situaciją atspindinčią duomenų bazę, kuria galės naudotis visi besidomintys lietuvių etnine kultūra.

Elektronine duomenų baze (<http://etnologijadb.vdu.lt>) jau šiandien gali naudotis elektroniniu būdu prisiregistravę lankytojai. Neužsiregistravusiesiems atvira tik klasifikacija, iš kurios matyti, kiek kūrinių ar aprašų yra suvesta vienoje ar kitoje kategorijoje.

Užsiregistravus lankytojo statusu, galima peržiūrėti elektroninėje duomenų bazėje esamus aplankus ir kūrinius. Čia rasite pilnus tautosakos tekstus ir etnografinius aprašus. Paiešką galima vykdyti pagal šiuos kriterijus: klasifikacijoje išskirtas kategorijas, medžiagos užrašymo vietovę ir surinkimo metus, rinkėjo ir pateikėjo pavardes, raktažodžius ir bet kokią pasirinktą žodį ar teksto fragmentą, kūrinių tipą (tekstas,

nuotrauka, garso ar vaizdo įrašas). Paieškos sistema veikia suvedus vieną, kelis ar visus teikiamus kriterijus.

Kviečiame tiek mokslininkus, tiek visus mūsų dvasiniu ir materialiuoju paveldu besidominčius žmones naudotis naująja duomenų baze.

Laima Anglickienė

TAUTOSAKOS RINKĖJO KUNIGO ANTANO VALANTINO GATVĖ

Tautosakos rinkimą poeto kunigo Antano Valantino (1916–2003) gyvenime nurodė pats likimas. Nuo Šeduvos gimnazijos metų laikytas daug žadančiu poetu, Kauno kunigų seminarijoje jau išleidęs pirmąją poezijos knygelę *Jaunystė uždaramė sode*, žmogus, kuriam kunigystės pašaukimas užkirto kelius spausdinti savo kūrybą, kaimo klebono atskirties dienas įprasmino bendraudamas su vyresnio amžiaus parapijiečiais, tautosakos pateikėjais. Šio bendravimo vaisiai – 13 148 įvairaus žanro tekstai, sudėti į 115 rinkinių, perduotų Lietuvos tautosakos rankraštynei (plačiau žr. G. Kadžytė. Tautosaka šalia sielovados ir poezijos, *Tautosakos darbai*, 2006, [t.] XXXII, p. 267–270). Ypač ilgai ir nuosekliai jo darbuotasi Vadaktų parapijoje (Radviliškio raj.) ir gretimose vietovėse. Už tai jis čia buvo labai mylėtas ir gerbtas.

2010 m. rugpjūčio 28 d., šv. Juozapo Kalasanto atlaidų išvakarėse, Vadaktuose dar kartą prisimintas kunigas A. Valantinas. Pamokslą sakęs kun. Kęstutis Švabinskas kvietė visus sunaudoti savo talentus taip, kaip kiekvienas Bažnyčios šviesuolis – jam savitu būdu: kaip šv. Augustinas, šv. Juozapas Kalasantas ir kaip kunigas Valantinas. Po mišių prie kunigo kapo Vadaktų jaunuomenė skaitė jo eiles,

o ištikimi senieji choristai (jie – ir tautosakos pateikėjai) pagiedojo keletą giesmių. Klebonijoje, kurioje A. Valantino gyventa nuo 1957 m. gegužės iki 2004 m. rugsėjo, atidengta atminimo lenta. Svečiai aplankė memorialinį kambarį, susipažino su tautosakos rankraščiais ir vėliau paties rinkėjo pastangomis ir pinigais išleistomis tautosakos knygelėmis.

Vėliau prie kultūros namų buvo atidengta jo vardu pavadintos pagrindinės Vadaktų gatvės lentelė. Nuo šioliai iš kurios pusės beįvažiuotume į Vadaktus – visur mus pasitiks Antano Valantino vardas, ne vieną paskatinsiantis pasidomėti, kas buvo tas vadaktiečiams svarbus žmogus, kuo jis nusipelnė? Tarp kitų atsakymų bus ir toks: jo dėka *Lietuvių liaudies dainyne* ir kituose tautosakos mokslo leidiniuose įamžinti Vadaktų ir vadaktiečių vardai. Šitai labai gražiai įvardija Sidabravo seniūnas Vidmantas Blužas, itin daug pasidaravęs, kad Vadaktų šviesuolio atminimas būtų visokeriopai įvertintas.

Gražina Kadžytė

MUZIKINĖS TRADICIJOS. ATRADIMAS, TYRIMAS, INTERPRETAVIMAS IR PRITAIKYMAS

Tenka maloniai girdėti, kad be Lietuvos etnomuzikologų kasmetiniai Europos etnomuzikologų seminarai (*European Seminar in Ethnomusicology*) darosi nebeįsivaizduojami. Šį rugsėjį pranešimus Budapešte skaitė keturi lietuviai – ne tiek ir mažai bendrame kontekste (31 pranešėjas iš 15, daugiausia Europos, šalių). Tema šį kartą pasirinkta „tradicinė“ ir labai plati – žr. straipsnelio pavadinimą. Konferencijos kvietime klausta: „...Kokie egzistuoja metodai atpažįstant ir dokumentuojant

muzikines tradicijas? Kas muzikinių praktikų rinkinį daro „tradicija“ ir kaip jos ribos nustatytinos globalaus judėjimo ir komunikacijos amžiuje? Kokie analitiniai ir aiškinamieji tikslai glūdi už duomenų apie muzikines tradicijas rinkimo? Pagaliau, kur mūsų tyrimai galėtų būti pritaikomi? Ar Europos etnomuzikologai vis dar mąsto tradicijų išsaugojimo sąvokomis, jausdami pavojų muzikinei įvairovei? Kaip suvokiame mūsų santykius su pateikėjais – kaip objektyvūs mokslininkai, dokumentuojantys ir analizuojantys kultūrinės praktikas, ar kaip partneriai, padedantys konkrečioms bendruomenėms rasti savo balsą vietinėse ir globaliose medijose ir pačioms stiprinti savo tradicijas?“

Taigi kuo gyvena Europos etnomuzikologai? Čia pamėginsiu trumpai aptarti didesniąją konferencijos pasisakymų dalį.

Keliuose pranešimuose buvo atsiųgęžta į esminius tradicijos sąvokos interpretavimo klausimus. Kas apskritai yra tradicija šiame didėjančiais pagreičiais kintančiame erdvėlaikyje („iki skausmo“ žinoma, ne kartą eksploatuota tema)? Colinas Quigley (Airija; „Tradicija kaip generatyvinis procesas: europinio / euroamerikinio smuikavimo implikacijos“) lygino tradicijos sąvokos ir jos raiškos (smuikavimo pavyzdžiu) niuansus Europoje ir Amerikoje. Ilwoo Park (Korėja-Airija; „Airių muzikinė sesija ir taisyklių laikymasis kaip socialinė praktika“) nagrinėjo Ludwigo Wittgensteino „taisyklių laikymosi“ ir tradicijos atitikmenis. Zuzana Jurková (Čekija; „Paradigma kaip (tradicijos) gyvybės ir mirties klausimas“), tyrinédama dabartinę kultūros situaciją Pietų Moravijoje, atkreipė dėmesį, kad, „lyginant su istoriniais šaltiniais, atliekami žanrai ženkliai pakito, bet kontekstas ir ypač funkcijos iš esmės liko tokie patys“. Sarah Ross ir Britta Sweers (Šveicarija; „Tuščias muzikos tradicijų laukas? Etno-

muzikologijos (re)konstravimas šiuolaikinėje Šveicarijoje“) nupiešė linksmą (?) Šveicarijos muzikinį peizažą: tuščioje vietoje įvairiais būdais bandoma kurti naują nacionalinį muzikinį identitetą. Austė Nakienė („Dainos kūryba ir tradicijos tąsa. Aš ir gyvenusieji praeityje“) išvelgė paralelių lietuvių dainuojamosios poezijos ir folklorizmo reiškinuose, jų raidoje.

Kiti konferencijos dalyviai kalbėjo daugiau apie konkrečius kintančios ar „naujos“ tradicijos fenomenus. Aušra Žičkienė („Lietuvių himnai „tradicijos tvėrmės dėsnio“ paieškose“) ėmėsi pas mus dar neliesto objekto, nusipelnančio ne tik muzikologinio, bet ir platesnio sociologinio ir net psichologinio žvilgsnio. Kartais iš tiesų kuriozinėse įvairių judėjimų, bendrijų bei organizacijų himnų istorijose atsispindi „muzikinės tradicijos atsinaujinimo, transformacijų ir net mutacijos“ tendencijos. Kitą, tradicijos požiūriu iš pirmo žvilgsnio kontraversišką reiškinį – pučiamųjų instrumentų orkestrus, ypač populiarius Žemaitijoje – išsamiai išgildeno Rūta Žarskienė („Tradicijos kilmė, raida ir nykimas: pučiamųjų instrumentų orkestrai Lietuvoje“). Organologiniu aspektu lyg ir panašus reiškinys, bet iš tiesų visai kitoks sociokultūriškai panagrinėtas Floriano Ballo (Vokietija) pranešime „*Guggenmusik* – importinė karnavalinė muzika pietvakarių Vokietijoje“. Žiūrėdami nuotaikingus vaizdelius ir klausydami linksmos muzikos („netikslus grojimas yra netgi pageidaujamas“) konferencijos dalyviai turėjo progą atsikvėpti.

Nemažai pranešėjų dalijosi išpūdžiais, pastebėjimais ir įžvalgomis iš savo lauko tyrimų: Jacekas Jackowskis (Lenkija; „Mazovijos regiono muzikinės tradicijos. Istorinis reliktas ar gyva tradicija?“), Ursula Hemetek (Austrija; „Sugrįžimas į lauką po 25 metų: kintančios tradicijos?“), Ar-

leta Nawrocka-Wysocka (Lenkija; „Silezijos Cieszyno liuteronų muzikinė tradicija. Objektas ir tyrimų metodai“) ir kiti. Alexandra Balandina (Graikija; „Kūnas už tyrėjo: įkūnytas muzikinių tradicijų supratimas“), remdamasi asmenine lauko tyrimų patirtimi, daugiau dėmesio skyrė pačiai lauko tyrimų metodikai, ypač „atlikimo mokymuisi kaip „įkūnytam“ tyrimo metodui“. Mums įdomi Sławomiros Żerańskos-Kominek (Lenkija; „Lenkijos lietuvių mažumos muzikinė kultūra po dvidešimt penkerių metų“), tyrusios Lenkijos lietuvių autochtonų muzikinę kultūrą, patirtis: po ilgo laiko grįžusi į Punsko-Seinų kraštą, ji konstatavo, kad bendrame kultūrinės veiklos spektre labai išaugo transformacijų – naujoviškų „išrastų tradicijų“ – dalis. Tą patį, matyt, galėtume pasakyti ir apskritai apie visą Lietuvą.

Šį kartą tikslųjų mokslų metodus etnomuzikologijoje reprezentavo bene vienintelis Zoltánas Juhász (Vengrija; „Automatinis motyvų identifikavimas 25 liaudies dainų rinkiniuose“). Mokymosi algoritmo strategiją (*SOM – Self Organising Map*; metodas žinomas kaip suvokimo procesų imitatorius) pritaikęs dideliame kiekiui melodijų notacijų iš 25 muzikinių kultūrų (nuo airių vakaruose iki kinų rytuose), jis sukonstravo ryšių tarp šių muzikinių kultūrų schemą. Tiesa, po tokių tyrimų visada lieka klausimų, ar tiriamieji parametrai notacijose pateikiami adekvačiai ir ar pasirinkti parametrai yra esminiai, lyginant tas kultūras.

Du vengrų mokslininkai – Katalin Lázár („Tradicinė muzika dvidešimt pirmojo amžiaus pradžioje“) ir Pálas Richteris („Nauji tradicijos atnaujinimo kanalai – liaudies muzika aukštajame moksle“) – aptarė edukacines tradicinės muzikos perėmimo problemas. K. Lázár nuomone, Vengrijoje sėkmingiau plėtojasi liaudies šokių klubų

judėjimas, o tradiciniu dainavimu domimasi mažiau. P. Richteris supažindino su etnomuzikologijos studijomis Ferenc Liszto muzikos universitete: vienodai dėmesio skiriama ir teorijai, ir praktikai; magistrų specializacijos dvi – atlikėjai ir pedagogai. Tradicinio dainavimo lavinimo metodus apžvelgė Rytis Ambrazevičius („Vokalo lavinimas „tradiciškai“: veiklieji etnomuzikologijos metodai“); remtasi daugiausia etnomuzikologų praktikų, žinomų folkloro ansamblių vadovų iš kelių Rytų ir Vidurio Europos šalių patirtimi.

Natūrali A. Nakienės paliesto „bardiškojo“ folklorizmo tąsa – jau ne vieną dešimtmetį šalia popmuzikos *mainstream'o* gyvuojantys muzikinių stilių deriniai, apibendrintai įvardijami tiesiog kaip *folk*. Nemaža pavyzdžių galime rasti ir Lietuvoje, na, o Ewa Dahlig-Turek papasakojo apie lenkų *folk'ą* („*Naujoji tradicija* ir tradicija. Radijo festivalis ir jo poveikis lenkų liaudies muzikai“). Jau ne kartą girdėtą vertinimą pakartojo ir Ewa: džiaugiamasi, kad tokia muzika skatina domėjimąsi „senuoju“ folkloru, o kartu populiarina ir folkloro archyvus, tačiau nuogaštaujama, kad tą „senąją“ folklorą ji iš dalies ir „užstoja“. Gerda Leichtleitner (Austrija; „Ar gali archyvai prisidėti prie tradicijų palaikymo?“) toliau rutuliojo folkloro archyvų temą, pažymėdama abipusę įtaką: archyvų – tradicijos formavimui ir išorinę (medijų, institucinę ir t. t.) – archyvų strategijai. Grįžtamąją mokslinės minties įtaką natūraliam tradicijos vyksmui Shai Burstynas (Izraelis; „Etnomuzikologas kaip muzikinės tradicijos išradėjas – Izraelio pavyzdžio tyrimas“) pailiustravo ambicingais utopiniais (bet, deja, nebemoksliskais) praeito amžiaus Izraelio etnomuzikologų Edith Gerson-Kiwi ir Herzeli Shmueli projektais atkurti „autentišką“ tradiciją, neva siekiančią Bib-

lijos laikus, ir atmesti „netinkamą“ gyvąją tradiciją. Pietiečiui Sh. Burstynui tarsi atsišaukė Erkkis Pekkilä iš šiaurės (Suomija; „Suomių *kantele*. Tradicijos ir mito sukūrimas XVIII–XIX a.“), nuvainikavęs „kultūrinį herojų, kanteles išradėją“ Veinemeineną, kaip įdomiai susiklosčiusių istorinių ir kultūrinių aplinkybių produktą.

Paskutinę konferencijos sesiją užbaigė Miroslavas Stojisavljevičius (Australija; „Tradicijos vijimasis: *gusle* ir serbų imigrantai Melburne“), papasakojęs apie *gusle* kaip identiteto žymenį Australijos serbų diasporoje.

Pabaigoje reikėtų pridurti, kad ESEM'as yra svarbiausias (Europoje), bet ne vienintelis tarptautinis periodinis etnomuzikologijos įvykis. Pavyzdžiui, ši rugsėjį Sardinijoje įvyko daugiabalsės muzikos tyrimams skirtas simpoziumas (*ICTM Study Group on Multipart Music*), kuriame iš lietuvių pranešimą skaitė vienintelė Daiva Vyčinienė („Saviti lietuvių sutartinių atlikimo bruožai: giedojimas kaip paukščio giesmė“). Šių eilučių autorius dar dalyvavo Tarptautinės muzikologijos konferencijoje (*Conference on Interdisciplinary Musicology*) Šefilde, Didžiojoje Britanijoje („Paukščių pamėgdžiojimai lietuvių tradicinėje muzikoje: gamta ir kultūra“; pranešimas parengtas kartu su D. Vyčiniene, ir „Ieškant „gamtinės“ simetrinių dermių kilmės: tradicinės daugiabalsės Setu dainos“; pranešimas skaitytas kartu su Žanna Pärtlas iš Estijos) ir Tarptautinėje muzikos suvokimo ir pažinimo konferencijoje (*The 11th International Conference on Music Perception and Cognition*) Sietle, JAV („Fonetinis instrumentinių garsų suvokimas: bažnyčios varpo pavyzdys“; pranešimas parengtas kartu su Ž. Pärtlas). Abiejose šiose periodiškai vykstančiose (aišku, platesnio profilio) konferencijose visada galima sutikti ir būrelį etnomuzikologų,

dirbančių platesnėse muzikos psichologijos, akustikos, semiotikos ir kitose tarpdalykinėse erdvėse.

Rytis Ambrazevičius

ŠIUOLAIKINIO FOLKLORO TYRIMŲ PATIRTIS IR PERSPEKTYVOS

2010 m. rugsėjo 23–24 d. Vytauto Didžiojo universitete įvyko mokslinė konferencija „Šiuolaikinio folkloro tyrimų patirtis ir perspektyvos“, skirta naujiems etninės kultūros reiškinių tyrimams, klasifikacijos ir skaitmeninimo problemoms aptarti. Ją surengė Vytauto Didžiojo universitetas kartu su Lietuvių literatūros ir tautosakos institutu. Renginio rėmėjas – Lietuvos mokslo taryba.

Konferencija subūrė šiuolaikinės etninės kultūros tyrėjus, kurie pasidalijo pastaraisiais metais nuveiktų darbų patirtimi, taip pat aptarė tolesnes veiklos kryptis ir perspektyvas. Savo tyrimus pristatė ne tik mokslininkai, bet ir studentai. Konferencijos metu universitete atidarytos keturios su šiuolaikiniu folkloru besisijiančios parodėlės: „Mokinių piešiniai: nuo fantazijos iki mitologijos“, „Skaičiuotės vaikų piešiniuose“, „Šiurpės vaikų piešiniuose“ ir „Itališkos atminimo arba padėkos dovanėlės *Bomboniere*“.

Iš viso konferencijoje buvo perskaitytas trisdešimt vienas pranešimas. Pirmiausia pristatyti 2008–2010 m. vykdyto projekto „Tradicijų tęstinumas ir kaita šiuolaikiniame lietuvių folklore: tyrimai ir sistemini mas“ rezultatai (projektą finansuoja Lietuvos valstybinis mokslo ir studijų fondas ir Lietuvos mokslo taryba). Projekto vadovė doc. dr. Laima Anglickienė ir doc. dr. Dalia Senvaitytė apžvelgė, kaip buvo kuria-

ma nauja folkloro ir etnografinių šaltinių klasifikacija, apimanti visus tradicinius ir neseniai atsiradusius etninės kultūros reiškinius, taip pat atskleidė problemas, su kuriomis susidurta ją kuriant. Povilas Krikščiūnas nagrinėjo virtualaus šiuolaikinio folkloro klasifikacijos galimybes. Dr. Giedrė Barkauskaitė ir elektroninės duomenų bazės kūrėjų vadovas informatikos specialistas Justinas Jaronis (VšĮ „Atviro kodo sprendimai“) pristatė VDU Etnologijos ir folkloristikos katedros sukurtą duomenų bazę, kurioje sudėta katedros turima rašytinė, vaizdinė, garsinė tautosakos ir etnografijos medžiaga. Duomenų bazė jau prieinama visiems, kas domisi tiek tradicijomis, tiek šiuolaikine lietuvių etnine kultūra (jos adresas <http://etnologijadb.vdu.lt/>, įeiti pasirinkus nuorodą *Archyvas*).

Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto bei Lietuvos muzikos ir teatro akademijos mokslininkės pakvietė į diskusiją apie lituanistinio paveldo programų ateities perspektyvas ir archyvavimo klausimus. Dr. Daiva Vaitkevičienė pristatė IS ARUODAI ir folkloro skaitmeninės saugyklos viziją, o doc. dr. Dalia Urbanavičienė papasakojo apie visiems archyvams išskylančias bendras nematerialaus paveldo saugojimo ir kaupimo problemas. Dr. Asta Venskienė supažindino su VDU Etnologijos ir folkloristikos katedros rankraštyne sukaupta tautodailės medžiaga.

Kitas pluoštas pranešimų buvo skirtas šiuolaikinio folkloro tyrimams. Dalia Zaikauskienė nagrinėjo lietuvių paremių funkcijas nūdienos kontekstuose, o prof. dr. Gražina Kazlauskienė – lingvistinį žaidimą šiuolaikiniuose erziniuose, anekdotuose ir kt. Dr. Jūratė Šlekonytė, pasitelkdama kelių pavyzdžių analizę, nušvietė, kaip gimsta šiuolaikinės saktės. Dr. Dovilė Kulakauskienė nagrinėjo mitines būtybes, dvasinį pasaulį ir magiją vaizduojančius

mokinių piešinius, taip pat supažindino su vizualinio folkloro tyrimų galimybėmis. Du pranešimai buvo skirti naujiems vestuvių papročiams pristatyti ir nagrinėti. Doc. dr. Rasa Račiūnaitė gilinasi į vizualinių vestuvių papročių tyrimo aspektą, o dr. Jurgita Macijauskaitė-Bonda išryškino naujosios vestuvinių atminimo arba padėkos dovanėlių tradicijos bruožus ir sąsajas su senaisiais lietuviškais vestuvių papročiais. Doc. dr. Arūnas Vaicekauskas aptarė teminių vakarėlių tyrimų siekius, rezultatus ir ryšį su karnavoline kultūra. Dr. Rita Repšienė, pranešimą skyrusi tapatumo naratologijai, kultūros paveldui ir naujajai retorikai, gvildeno aktualią lietuviško tapatumo problemą.

Temų įvairove ir originalumu pasižymėjo konferencijoje dalyvavusių VDU Etnologijos ir folkloristikos katedros studentų pranešimai. Doktorantės pristatė su jų disertacijų temomis susijusius darbus. Eglė Savickaitė nagrinėjo šiuolaikinę sėkmės sampratą, Ingrida Šlepavičiūtė palygino mitinio mąstymo atšvaitus interneto pasakojimuose ir tradicinėje tautosakoje. Živilės Dašauskaitės pranešimas buvo skirtas vaikystės įvaizdžiui mokykliniuose atminimuose, o Rimutės Garnevičiūtės – giesmėms, gedulingų stendų pranešimams bei vainikų užrašams šių dienų katalikų laidotuvėse. Monika Balikienė aptarė lietuviškojo blogos akies komplekso tyrimų patirtis ir perspektyvas. Turku universiteto doktorantė Akvilė Motuzaitė apibendrino etniškai mišrių šeimų (lietuvių moterų ir suomių / graikų vyrų) kultūrinių patirčių tyrimą ir konstatavo, kad tokiose šeimose stereotipai ištirpstantys.

Daugelio magistrantų ir bakalaurantų konferencijoje pristatytų darbų tyrimo objektai – nauji ir dar beveik netirti lietuvių etninės kultūros reiškiniai. Justė Vasilionytė pristatė šiuolaikinių šimtadienių

folklorą, Daiva Kuncaitė – jaunimo gimtadienių, Miglė Bagučanskytė – šiuolaikinių mergvakarių, o Gintarė Dusevičiūtė – naujųjų pagonių švenčiamos Jorės šventės tradicijas. Skaistė Višinskaitė atskleidė blondinės įvaizdį anekdotuose, Akvilė Stankutė gilinosi į gana naują literatūrinių autorinių dainų žanrą – mokyklų himnus, o Rokas Sinkevičius ieškojo „pranašišku ženklu“ buvusių tremtinių atsiminimuose. Rasa Gražytė aptarė kai kuriuos burtininkavimo tradicijos kaitos aspektus. Aktuali ir iš esmės dar netirta Rolando Petkevičiaus tema – XXI a. lietuvių etnopsichiatrija. Klausytojų dėmesį patraukė ir dvi labai intriguojančios „vyriškos“ pranešimų temos: Arvydas Griškus aviacinį folklorą nagrinėjo lakūno dvasinio pasaulio kontekste, o Martynas Vingrys aptarė kai kuriuos šiuolaikinius rūkymo folkloro aspektus. Apskritai galima teigti, kad studentai etnologai, skatinami katedros dėstytojų, neretai pirmieji pastebi ir ima rinkti šiuolaikinį folklorą, o savo baigiamųjų darbų objektais drąsiai renkami naujus ir kol kas netyrinėtus lietuvių etninės kultūros reiškinius.

Jurgita Macijauskaitė-Bonda

KONFERENCIJA „ETNOLOGIJA: ISTORIJA, DABARTIS IR PERSPEKTYVOS“

2010-aisiais sukako šimtas metų nuo žymios lietuvių etnologės, Vilniaus universiteto profesorės Pranės Dundulienės gimimo. Ta proga šių metų spalio 8–10 dienomis Lietuvos istorijos instituto, Lietuvos nacionalinio muziejaus etnologų ir Švenčionių savivaldybės Viešosios bibliotekos iniciatyva Vilniuje surengta tarptautinė konferencija „Etnologija: istorija, dabartis ir perspekty-

vos“. Šiam renginiui buvo gauta Lietuvos mokslo tarybos parama (Nacionalinės lituanistikos plėtros 2009–2015 m. programos projektas „Tarptautinė konferencija *Etnologija: istorija, dabartis ir perspektyvos*“, registracijos Nr. LIT-10013).

Pirmoji konferencijos diena prasidėjo Teatro salėje. Ją mums maloniai užleido Vilniaus universitetas, kuriame daugelį metų dirbo profesorė Pranė Stukėnaitė-Dundulienė. Po registracijos susirinkusius svečius pasveikino Lietuvos istorijos instituto direktorius Rimantas Miknys, Vilniaus universiteto Istorijos fakulteto dekanas Zenonas Butkus ir konferencijos organizacinio komiteto pirmininkas Žilvytis Šaknys.

Pirmoji sekcija buvo pavadinta „Dundulienė ir Lietuvos etnologijos istorija“ (pirmininkavo Auksuolė Čepaitienė ir Elvyda Lazauskaitė). Pranešimus joje skaitė Lietuvos Respublikos kultūros ministerijai atstovavusi Irena Seliukaitė (pranešimas „Etninė kultūra ir valstybės politika“), Vytauto Didžiojo universitetui – Romualdas Apanavičius („Etnologijos studijos Stepno Batoro universitete Vilniuje“) ir Šiaulių universitetui – Aldona Vasiliauskienė („Pranė Dundulienė: Atminimo įamžinimas“). Pranešėjai apžvelgė etninės kultūros padėtį, atskleidė P. Dundulienės studijų specifiką ir būdus, kuriais įamžinamas ir būtinas įamžinti jubiliatės atminimas. Taip pat buvo perskaityti pranešimai, skirti vienai ar kitai profesorės tirtos kultūros srities analizei. Lietuvos istorijos institutui atstovavo keturi pranešėjai: Vytautas Tumėnas („Etninės kultūros vaizdinių semiotika ir tautinės tapatybės simbolių paieška P. Dundulienės darbuose“), Vida Savoniakaitė („*Bendrija* etnologijoje“), Ž. Šaknys („Mokslininkas ir režimas. Kalendorinių papročių tyrinėjimai Sovietų Lietuvoje“) ir Rasa Paukštytė-Šaknienė („Kultūrinė

lyties specifika P. Dundulienės šeimos papročių tyrinėjimuose“), Vytauto Didžiojo universitetui – Arūnas Vaicekuskas („Persirengimo paprotys P. Dundulienės darbuose“).

Antroji sekcija – „Europos šalių etologijos istorija“ (pirmajai jos daliai pirmininkavo R. Apanavičius ir Johnas Helslootas). Tartu universiteto ir Estijos nacionalinio muziejaus atstovė Nõmmela Marleen perskaitė pranešimą „Tapimas etnografu. Ferdinando Linnus lauko tyrimai XX a. 3-iajame dešimtmetyje“; Latvijos universiteto Istorijos instituto etnologė Lilita Vanaga – pranešimą „Regiono identifikacija: Istorinės įžvalgos ir šių dienų Latvijos etnologija“. XVIII a. pabaigos ir XIX a. pradžios bei sovietmečio etnologijos būklę įvertino A. Čepaitienė ir Irena Regina Merkienė (Lietuvos istorijos institutas), perskaičiusios pranešimus „Valstiečio kaip „kito“ atradimas Lietuvoje XVIII a. pabaigoje–XIX a. pradžioje“ ir „Sovietinės Lietuvos etnologija mokslo politikos ir ideologijos kontekste“.

Antrajai sekcijos daliai pirmininkavo Rimantas Balsys ir Lina Petrošienė. Bulgarijės Ekaterina Anastasova (Etnologijos ir folkloro institutas su etnografiniu muziejumi Sofijoje) pateikė pranešimą „Bulgarijos etnologija: nuo etninio nacionalinio iki europinio mokslo“. Rusijos MA Uralo skyriaus Udmurtijos istorijos, kalbos ir literatūros instituto direktorius Aleksejus Zagrebinas savo pranešimą „Udmurtų etnografija – finougrų etnologijos dalis“ paskyrė Udmurtijos etnologijos analizei. Sekciją užbaigė Irma Šidiškienė (Lietuvos istorijos institutas) su pranešimu „Tapatumų tyrimai XXI a. Lietuvos etnologijoje“. Prie etnologijos istorijos dar buvo grįžta ir galutinėse diskusijose. Taip pat diskusijos vyko ir pirmosios dienos pavakaryje, konferencijos dalyviams persikėlus į Lietuvos nacionalinį muziejų.

Muziejuje konferencijos dalyviai susipažino su čia esančia etnografinė ekspozicija ir parodomis. Muziejininkė E. Lazauskaitė perskaitė pranešimą „P. Dundulienės etnografinių ekspedicijų metodika. Jos pritaikymas šių dienų etnografiniuose tyrimuose“, kuris sukėlė diskusijas dėl lauko tyrimų metodikos.

Antroji konferencijos diena prasidėjo sekcija „Teoriniai ritualo aspektai“ (pirmininkavo Svetlana Ryžakova ir A. Vaicekuskas). Buvo perskaityti trys pranešimai: J. Helslootas iš Karališkosios Nyderlandų menų ir mokslo akademijos Meertens instituto (Amsterdamas) perskaitė pranešimą „Ritualas ir stresas. Gruodžio mėnesio šeimos tradicijos šiuolaikinėje Olandijoje“; Etnologijos ir kultūrinės antropologijos instituto (Poznanė) atstovas Waldemaras Kuligowski – pranešimą „Nuo „maišto ritualų“ iki naujų socialinių judėjimų. Etnologinė pasipriešinimo ir sukilimo analizė“ ir Karolio universitetui (Praha) atstovavęs Janas Rychlikas – pranešimą „Karnavalo ratų transformacija į teatrą Zahorės regione (Vakarų Slovakijoje)“.

Didelio susidomėjimo sulaukė ir sekcija „Senųjų ritualų raiška“ (pirmininkavo J. Rychlikas ir A. Zagrebinas). Net du pranešimus perskaitė Lietuvos kultūros tyrimų instituto mokslininkai – Elvyra Usačiovaitė („Lietuvių papročiai XVI a. M. Strijkovskio duomenimis“) ir Rolandas Kregždys („Velionio išlydėjimo papročio, aprašyto *Sūduvių knygelėje*, verifikavimo klausimu“). Viešniūš iš Rusijos MA Etnologijos ir antropologijos instituto (Maskva) S. Ryžakovas pranešimas buvo lietuviams aktualia tema: „Šventi miškai Latvijoje ir Lietuvoje: Tradicijos sukūrimas ir perkūrimas“. R. Balsys iš Klaipėdos universiteto skaitė pranešimą „*Dievo stalas* XVI–XVII a. lietuvių ir prūsų rašytiniuose šaltiniuose“.

Sekciją „Etniškumas ir tradicija“ (pirmininkavo V. Savoniakaitė ir I. Šidiškienė) sudarė tik svečiai iš užsienio. Katia Michailova (Etnologijos ir folkloro institutas su etnografiniu muziejumi Sofijoje) perskaitė pranešimą „Lenkai Bulgarijoje. Etnologinis požiūris į jų etninį, kultūrinį ir religinį tapatumą“; Siarhei Sakuma (Baltarusijos MA Menotyros, etnografijos ir folkloro institutas Minske) – „Etninė ir socialinė korėjiečių adaptacija Baltarusijoje“. Etniškumo problemoms buvo skirtas tik vienas pranešimas – Akvilės Motuzaitės (Turku universitetas, Suomija) „Šiuolaikinės tautiškai mišrių porų vestuvės Lietuvoje kaip etninio identiteto išraiška“.

Paskutinė sekcija pavadinta „Liaudies žinija, kūryba, menas ir tradicija“ (dviem jos dalims pirmininkavo E. Anastasova ir W. Kuligowski, taip pat R. Paukštytė-Šaknienė ir V. Tumėnas). Joje pranešimą „Žiemos šaukimo ritualas Aukštaitijoje“ perskaitė Lietuvos istorijos institutui ir Vytauto Didžiojo universitetui atstovavusi Regina Čičiurkienė (beje, neatvykus pirmą dieną turėjusiai pranešimą skaityti pranešėjai, jos pranešimas buvo perskaitytas pirmąją dieną). Monika Balikienė (Vytauto Didžiojo universitetas) pateikė pranešimą „Nužiūrėjimo diagnostika šiuolaikinėje Lietuvoje“; Veronika Gribauskaitė (Lietuvos istorijos institutas) – „Liaudies medicinos tradicijų tęstinumas šiuolaikinėje kultūroje“. Liaudiškajai magijai skirtas Dovilės Kulakauskienės iš Vilniaus universiteto Humanitarinio fakulteto (Kauņas) pranešimas „Moksleivių būrimai: nuo likimo sampratos iki horoskopų“. Tautosakos mokslui atstovavo L. Petrošienė (Klaipėdos universitetas) ir Gražina Skabeikytė-Kazlauskienė (Vytauto Didžiojo universitetas). Jų pranešimai: „Žemaičių kalendorinė tautosaka: Užgavėnių dainos“ ir „Šiuolaikiniai lietuvių tostai: tarp ap-

eigos ir pramogos“. Etnologams atstovavo paskutinės konferencijos pranešėjos Asta Venskienė (Vytauto Didžiojo universitetas) ir Aušra Zabielenė (Lietuvos istorijos institutas). Jų pranešimai – „Liaudies meno samprata šiandienos visuomenėje“ ir „Folkloro ansambliai kalendorinėse šventėse: reikalingi ar įgrisę?“

Po pranešimų vyko baigiamoji diskusija „Europos šalių etnologijos ar Europos etnologija? Mokslo perspektyvos“. Ž. Šaknys nušvietė etnologijos situaciją Lietuvoje, šio mokslo institucijų įvairovę ir iš to kylančias problemas. Svečiai buvo paprašyti pristatyti savo šalies etnologijos sampratą (mokslo santykį su tautosaka, istorija, antropologija ir pan.) ir jos būklę. Diskusija parodė, kad vienodos etnologijos sampratos Europos šalyse nėra, skiriasi ir ateities vizijos, tačiau prieita prie išvados, kad, nors ir yra skirtumų, įvairių etnologijos krypčių atstovai turi būti tolerantiški vieni kitų atžvilgiu.

Trečioji konferencijos diena buvo paskirta išvykai į P. Dundulienės gimtinę – Švenčionis (koordinatore R. Čičiurkienė). Aplankę profesorės gimtąjį Pilypų kaimą, konferencijos dalyviai ir svečiai susirinko Švenčionių savivaldybės Viešojoje bibliotekoje. Čia profesorės kraštietis, Cirkliščio bendruomenės pirmininkas Bronius Lazaraitis išsamiai prisiminė P. Dundulienės gyvenimo kelią, Švenčionių papildomo ugdymo centro mokyklinės kraštotyros veiklos vyr. specialistė Ana Pilipavičienė atkreipė dėmesį į kraštotyros problemas mokyklose. Visus ypač sužavėjo profesorės dukters Ievos pasakojimas apie mokslininkę mamą. Bibliotekoje buvo atidaryta ir P. Dundulienei skirta paroda. Ją apžiūrėję, konferencijos dalyviai bei svečiai nuvyko į Mėžionis. Šiame gatviniame kaime ir baigėsi profesorei P. Dundulienei skirta konferencija. Švenčionių krašto grožis pa-

vergė ne tik svečių iš užsienio, bet ir lietuvaikių širdis. Manychiau, kad jau vien dėl to ši konferencija pavyko.

Žiloytis Šaknys

ONOS BLEIZGIENĖS TAUTOSAKOS MEDUS

„Tautosakos medaus 2010“ nominacijos laureatė su Tautosakos archyvo darbuotojomis. Iš kairės: Edmunda Rusteikienė, Eligija Garšvienė, Andželika Jakubynienė, mokytoja Ona Bleizgienė ir Gražina Kadžytė. *Rimos Visackienės nuotrauka, 2010*

Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto Tautosakos archyvo skyrius 2007 metais, minėdamas garbaus tautosakos rinkėjo Jurgio Dovydaičio 100-ąsias gimimo metines, sumanė kasmet spalio 19 dieną, peržvelgus geriausių, darbščiausių tautosakos rinkimo talkininkų darbus, sukauptus Lietuvių tautosakos rankraštyne (LTR), išrinkti „Tautosakos medaus“ nominacijos laureatę ir jam įteikti simbolinį saldų apdovanojimą.

2007 m. „Tautosakos medaus“ nominaciją laimėjo sūduvis iš Kazlų Rūdos Jaunius Vylis, 2008 m. – daugelio tautosakos ekspedicijų dalyvis, aktyviai organizavęs Kėdainių rajono Akademijos vidurinės mokyklos moksleivius, pedagogas Rytas Tamašauskas.

2009 m. kuriama tradicija praturtinta dar vienu akcentu: trečiajam nominacijos laureatui geologui doc. dr. Vytautui Skuodžiui apdovanojimas įteiktas Vilniaus mokytojų namuose, miesto publikai kartu pristatant ir Instituto folkloristus, jų darbus ir naujausius leidinius.

2010 metų pasirinkimas Tautosakos archyvo skyriaus darbuotojus nuvedė į Leipalingį (Lazdijų raj.). Ten gyvena pedagogė Ona Alesiūtė-Bleizgienė (g. 1930 m.), ne tik pati didžiąją gyvenimo dalį atidavusi tautosakai, bet išugdžiusi ir daug moksleivių, puikių tautosakos rinkėjų. Pirmojo rinkinio, įteikto Lietuvių tautosakos archyvui 1958 m. kovo mėnesį, įžangoje ji rašo:

Aš esu užrašiusi nemaža liaudies dainų. Man užrašinėti padeda mokiniai, kurie priklauso jaunųjų literatų būreliui. Būtų gera, kad mes gautume smulkesnių informacijų, kokias dainas daugiau užrašyti, ar užrašinėti pasakas ir t. t.

Dabar siunčiu kelias daineles ir prašau, jei tai neapsunkintų, parašyti bent trumpų atsiliepimą apie jas. Jei jos būtų įdomios ir vertingos, atsiėsiu ir daugiau.

Be to, man teko atsitiktinai susipažinti su vienu liaudies dainininku Zalansku Petru iš Mardasavo km., Rodaukos apyl., Varėnos r. Jis sakėsi mokęs daug dainų ir jaučiasi lyg ir nuskriaustas, kad juo niekas nesidomi ir neaplanco – nieks jo dainų neužrašo. Jam geriau patinka dainas išdainuoti, o ne diktuoti. Taigi, būtų galima užrašyti ir dainų melodijas (LTR 3066).

Rašyta iš Leipalingio. Dainuojamoji tautosaka rinkta Veisiejų ir Varėnos rajonuose. Rinkinyje pateiktos dvi P. Zalansko dainos („Oi tu berne bernužėli, tu manim dabojai“, „Mes mislinom, martelė labai darbinykė“), pačios rinkėjos tėvų Jono („Par šilalį jojau“) ir Onos („Oi seniai seniai pas motulį buvau“) bei dar kelių to krašto dainininkų padainuotų dainų tekstai.

Nuo tada prasideda nuolatinis, daug metų trukęs bendravimas, kurio rezultatas – keturiasdešimt solidžios apimties, kruopščiai metodiškai parengtų rinkinių. Beje, vartant juos vieną po kito, labai gražiai atsiskleidžia, kaip augama besidarbuojant. Gražiai, tinkamai apipavidalinta, visur yra turiniai, viskas perspausdinta mašinėle, yra pateikėjų nuotraukos ir trumpi jų gyvenimo aprašymai: kaip augo, iš kur išmoko dainų, kur gyveno, kokį įspūdį paliko rinkėjams, kaip vertina savo dainas, kaip sekasi bendrauti... Mokytojos įvertintas kiekvieno moksleivio konkretus indėlis.

Nuo 1972 m. rinkiniai jau pateikiami su garso įrašais.

Lazdijų r. Leipalingio vidurinės mokyklos tautosakininkai jau daugiau kaip 20 metų renka tautosaką. <...> ankstesnieji rinkiniai dažniausiai būdavo dainų, smulkiosios tautosakos, spėjimų, burtų, raudų ir žaidimų tekstai. Tik nedaugelį dainų pavyko įrašyti į magnetofono juosteles.

Nuo 1971 m. Leipalingio tautosakininkai pasiryžo surinkti visą savo apylinkių tautosaką ir kuo daugiau tekstų įrašyti į magnetofono juostas <...>. Tekstai užrašomi klausant pateikėjų. Vėliau patikslinami ir įrašomi. Įrašus paruošia mokytojos padedamas 9 klasės mokinyš Valdas Bleizgys.

Didžiausia kliūtis – magnetofono juostų stoka. Provincijoje jų gauti beveik neįmanoma. Iš rankų gautos būna blogos kokybės. Be to, mokykla jų išpirkti galėtų tik labai nedidelį kiekį. Aš gi norėčiau įrašus pasilikti ir literatūros kabinetui. Taigi prašyčiau, jei galima, prisiųsti juostelių (LTR 4390).

LTR 4887 – dainas iš motinos Onos Večkytės-Alesienės (g. 1900 m.) užrašė dukra ir anūkas Valdas, tada, 1976 metais, jau Lietuvos žemės ūkio akademijos studentas. Prie dainos „Dėkui motulai“ pridėta jautri pastaba:

Šią dainą išmoko iš savo motinos Rožukaitės-Večkienės Rožės. Šią dainą dainuodama visada verkdamo. Matyt, apdainuojamas vargas primindavo jos sunkią dalią...

Natūralioje aplinkoje užrašyta rauda „Dukrela mano...“ su komentaru:

Rauda prie dukters ir vyro kapo. Rauda ilgai, negarsiai, o ašaros upeliais teka per išvargusį veidą. Rauda graudžiai, pati sau, ne kitiems, lyg šnekasi su tais, kurie žemėje guli.

Kita rauda užrašyta iš kaimynės Onos Valiukonienės, kurios vyras išvyko į Ameriką ir negrįžo, palikęs ją su dviem mažais vaikučiais:

Verkaudavo dažniausiai uogaudama. Iš pradžių verkdamo be ašarų, o paskui įsiverkdamo. Pravirkdamo ir visos uogautojos.

Daugelio rinkinių prieduose surašyti iš žodingų dainininkų kalbos išrankioti priedžodžiai, patarlės, frazeologizmai.

LTR 5226 rodo, kad mokytoja ragina vaikus pastebėti savo senolius ir kitus artimus žmones. Iš Domininkos Derliūnienės dainas užrašo Kęstutis Derliūnas ir Dalia Bleizgytė (1982 m.). Jaunaisiais tautosakos rinkėjais pasitikima – jiems atiduodami ilgai saugoti dainų sąsiuviniai, užrašų originalai (LTR 5894–1990). Antai „Šeta knika visokiu Dainu 9-to p. L. K. Vetenos pulko 2-tro Batalijono 5-tos kuopos Dūdžiui Broniui, seta Kniga Kauni išrašita 1922 m. 29/III“, pasak B. Dūdžio dukters Aldonos Misevičienės, saugota kaip didžiausia brangenybė („laikė dėžutėj labai pagarbiai“), mokytojos prašymu atiduodama Tautosakos archyvui – „gal tautosaką tiriantys žmonės ras jame kai ką įdomaus ir vertingo?“

Moksleivių užrašyta tautosaka – LTR 5893. Pati mokytoja net per motinos laidotuves lieka ištikima kraštotyros pasirinkimui: natūralioje aplinkoje įrašo Leipalingio

bažnyčios choristų šermeninius giedojimus su aplinkybių aprašais (LTR 5935).

Tais pat metais sudarytas didelis rinkinys (LTR 5892), dedikuotas motinos atminimui. Jo įvade rašoma:

Nors šiame krašte tautosaką užrašinėjame labai seniai, nuo 1952 metų, bet vis dar pavyksta rasti žmonių, kurie dar nebuvo prakalbinti. <...> Kaip galėtume apibūdinti tą vietovę, iš kurios, nepaisant visokių gyvenimo pasikeitimų, lyg iš šaltinio tebeplūsta tokie gaivūs tautosakos kūriniai? <...> Žmonės labai užimti, skuba, žiūri televizijos laidas, klausosi radijo, mažiau lieka laiko tam ramiam tradiciniam kaimo žmonių bendravimui. Vis dėlto dažnas buvęs dainininkas ar pasakorius mielai sutinka perteikti tai, ką prisimins. Labai mielai vyresnieji dainuoja pakviesti į mokyklą arba į kultūros namus, džiaugiasi, jei apie juos parašo rajoniniame laikraštyje. <...> Ir daug vargų patyrę, jie yra pilni gyvenimo džiaugsmo, betarpiški, nuoširdūs ir patiklūs.

Mokytojai ir mokiniai atsiskleidžia skaudžios pokario biografijos. Jie tampa kone tautosakos reporteriais – 1990 m. koncerto Seirijuose metu įrašo Nijolės Lepeškienės vadovaujamo ansamblio dainuotas tremtinių ir partizanų dainas.

Perėjusi į senjorų rangą, mokytoja kitu žvilgsniu pažvelgia į savo bendraamžes koleges – rinkiniuose LTR 6521 ir 6962 daug vietos skiria Marijai Grėbliūnienei, Ricielių kaimo mokytojai, dainininkei, folklorinio ansamblio „Nendrelė“ kūrėjai ir vadovei. Paskutiniai O. Bleizgienės „palaiminti“ Leipalingio moksleivių tautosakos rinkiniai datuoti 2000-aisiais metais (LTR 6969).

Taigi per kone penkiasdešimt metų prasmingo darbo surinkta išties daug tautosakos medaus, kuris supiltas į Lietuvos tautosakos rankraštyno korius.

Šių metų spalio 19 dieną Tautosakos archyvo skyriaus darbuotojos Gražina Kadžytė, Andželika Jakubynienė, Eligija Garšvienė,

Edmunda Rusteikienė ir Rima Visackienė Leipalingio pagrindinėje mokykloje kartu su mokytoja Ona Bleizgiene vedė atvirą tautosakos pamoką. Sveikindamos ketvirtąją nominacijos laureatę, sugiedojome sutartinę „Skrido bitė žalian sodan... ir prinešė pilnus korius“:

Buvo miela sužinoti, kad dabartinė mokyklos direktorė Asta Černiauskienė taip pat yra buvusi tautosakininkų būrelio narė. Įdomu buvo stebėti, kaip sužavėti įvairaus amžiaus mokiniai pagarbiai klausosi aštuoniasdešimtmetės mokytojos kalbėjimo. Sutarta dėl atsakomojo vizito į Lietuvos literatūros ir tautosakos institutą kitų metų pavasarį ir tolesnio bendravimo tautosakos baruose.

Gražina Kadžytė

FOLKLORAS IR FOLKLORISTIKA ŠIANDIEN – ILGAMETĖS PATIRTIES IR NAUJŲ IDĖJŲ ARUODAS

Kaip ir kasmet, šiemet jau aštuonioliktą kartą folkloro tyrėjai rinkosi į Lietuvos literatūros ir tautosakos institute surengtą konferenciją. Ji buvo skirta akademiko Leonardo Saukos, žmogaus, beveik šešis dešimtmečius besidarbuojančio folkloristikoje, aštuoniasdešimtmečiui*. Konferencija prasidėjo šio mokslininko darbų paroda, kurią surengė Lietuvos literatūros ir tautosakos instituto mokslinės bibliotekos ir Tautosakos archyvo skyriaus darbuotojai. Straipsniai, studijos, monografijos, parengti paties įvairiausio pobūdžio tauto-

* XVIII folkloro konferencija „Folkloras ir folkloristika šiandien: išvalgos ir metodologijos (Leonardo Saukos 80-mečiui)“, vykusi Vilniuje, Lietuvos literatūros ir tautosakos institute 2010 m. spalio 21–22 d.

sakos šaltinių, mokslo darbų leidiniai ir ištisos jų serijos, tautosakos ekspedicijų medžiaga – rankraštiniai rinkiniai, nuotraukos, kiti darbai užėmė visą Archyvo skaityklos salę – milžinišką posėdžių stalą, ekspozicinius standus ir net palanges. Pasak akademiko L. Saukos, Institute saugoma toli gražu ne visa jo surinkta ir apdorota ekspedicijų medžiaga, dalis jos yra išsibarsčiusi po kitas Lietuvos įstaigas. Jis pasidalijo prisiminimais ir įspūdziais iš pirmųjų savo tautosakos ekspedicijų. Susirinkusieji, pagerbdami jubilato indėlį į humanitarinių mokslų aruodą, negailėjo gražių žodžių akademiko „minkštam“; tyrimo objektą palengva prisijaukinančiam mokslinio darbo stiliui ir tuo pat metu „kietam“, bekompromisiam kovos dėl lituanistikos, o kartu ir folkloristikos išlikimo būdai. Buvo pabrėžta, kad ši paroda – vienas tų laimingų atvejų, kai nėra dedamas taškas, nors darbų gausa ištis įspūdinga. Štai ir dabar akademikas rašo naują knygą, skirtą tautosakos mokslo baruose dirbusiems žmonėms. Kaip šio ir tolesnių sėkmingų darbų palinkėjimas, nuo Instituto administracijos Leonardui Saukai buvo įteiktas plunksnakotis.

Darbinis konferencijos posėdžius pradėjo įžanginis jubilato pranešimas „Tautosakos mokslo erdvės Lietuvoje vakar, šiandien ir rytoj“, kuriame buvo apžvelgta visa, kas skatino, kūrė, palaikė, keitė ir tebekeičia šios srities branduolį, jos objekto sampratą, formavo ir tebeformuoja kryptis. Buvo pateikta nepaprastai plati tautosakos mokslo panorama ir galimos raidos gairės. Be abejo, pranešimo tema yra verta atskiros monografijos, tad nenuostabu, kad L. Saukos mintys baigėsi daugtaškiu, kurio prasmių paieškas nejučiomis tęsė kiti konferencijos pranešimai.

Pranešėjai rinkosi itin platų temų ratą, gražiai pildydami šiandienos folkloro ir

folkloristikos įžvalgų klausimo, glūdinčio konferencijos idėjoje, erdvę. Pranešimuose, susidėsčiusiuose grupelėmis, buvo nagrinėjamos ir gyvosios, palaikomos, puoselėjamos šių dienų tautosakos problemos (Gražina Kadžytė, Rytis Ambrazevičius), ir mėginama atkurti senosios pasaulėžiūros fragmentus (Elvyra Usačiovaitė, Rolandas Kregždys, Miglė Lebednykaitė). Metodologinėms paremiologijos problemoms buvo skirtas Giedrės Bufienės pranešimas. Vis dėlto didžiausio klausytojų susidomėjimo susilaukė dviejų gausiausių grupių pranešimai – tie, kuriuose buvo bandoma iš naujo aktualinti folkloristikos objektą, jį perinterpretuoti, pamatyti savaip, išplėsti, įžiūrėti naują, netikėtą jo prasmę, o galbūt pažvelgti į jį remiantis nauja metodika, bei tie, kuriuose buvo aptariama ir interpretuojama naujausių folkloro lauko tyrimų medžiaga. Abi šios pranešimų grupės buvo glaudžiai susijusios, nes neretai naujausių lauko tyrimų rezultatai provokuoja ir kitokį, nei lig šiol buvo įprasta, požiūrį į surinktą medžiagą; ir atvirkščiai – nauji visuomenės raidos iššūkiai reikalauja naujo požiūrio į tiriamos bendruomenės realybę ir kiekvieno kalbinamo žmogaus vertybes. Pranešimų idėjos neretai balansavo ant tarpdalykiškumo ribos, sukeldavo tokius esminius paklausimus, kaip „Ar tai, ką jūs tiriate, yra folkloras?“

Akivaizdu, kad pasirinktos temos neišvengiamai atspindi kuo toliau, tuo labiau šiuolaikinėje folkloristikoje ryškėjančią tendenciją į folklorą žiūrėti kaip į procesą, per jo pažinimą ir supratimą mėginant suvokti kertinius folkloro gyvavimo momentus ir detales, šitaip susiejant praeitį su dabartimi. Viena pranešime kaip gyvas procesas buvo nagrinėjama tradicija, jos buvimo, atsinaujinimo, perdavimo prielaidas aiškinant pasitelkus filosofės Jurgos Jonutytės mintis (Austė Nakienė). Pasak pranešėjos,

tradicija – tai ypatingas istorinio laiko suvokimas, ji egzistuoja ritmiškai pulsuodama; ritmo atkarpos nebūtinai yra tolygios, o vienu metu gali gyvuoti nebūtinai viena linija. Tai polifoninis, poliritminis reiškinys. Kaip tik taip galima paaiškinti XIX a. gyvavusios autorinių dainų tradicijos ir XX a. pab.–XXI a. pr. bardų kūrybos arba XX a. pr. Suvalkijos kanklininkų ir XXI a. pr. folklorinio kankliavimo paraleles. Jos atsiranda ne tiesioginio perėmimo būdu, bet atgimsta ieškant, gaivinant, permąstant, interpretuojant, o mūsų laikais neretai vienu metu pastebimi keli tokių perinterpretavimų sluoksniai, esantys greta.

Jau nieko nebestebina ir virtualių tradicijos formų, glaudžiai susijusių su masine kultūra, tyrimai (Povilas Krikščiūnas). Į masinę kultūrą nejučiomis augte įaugę, taip pat ir kitoms kultūros formoms nesvetimi paremių klodai šiandien pildomi naujai atsirandančiais, paremijomis virstančiais posakiais. Kaip tai vyksta, kaip vertinti tokius „naujagimius“, ar verta juos skelbti kartu su tradicinėmis paremijomis – tai klausimai, į kuriuos atsakymo buvo ieškoma Dalios Zaikauskienės pranešime.

Kaip iki šiol menkai pažintas ir pripažintas objektas, į lietuvių folkloristikos areną pamažu žengia autobiografiniai pasakojimai, arba kitaip – asmeninės patirties, gyvenimo pasakojimai, kuriuose atsispindi ne tik pasakotojo patirtis, bet ir kertiniai bendruomenės istorijos momentai, tam tikri kolektyvinės sąmonės nulemti temų, motyvų pluoštai, giluminiais ryšiais susiję su sakmių struktūra (Lina Būgienė). Į folkloro tyrimo lauką, kaip autobiografinio pasakojimo dalis, patenka ir pasakojimai apie pranašingus vedybų tematikos sapnus, atkreipiant dėmesį į asmeninės bei kolektyvinės patirties atspindžius juose ir sąsajas su tradicinėje kultūroje reikšmingu tikėjimu pranešimo prasme (Vita Ivanaus-

kaitė-Šeibutienė). Į šiuolaikinį žmogų (be abejo, tradiciškai kalbinami pagyvenę, t. y. įgiję išminties), kaip folklorinės tradicijos perėmėją, žiūrima jau ne per folkloro rūšių ir žanrų sistemos prizmę, bet per to žmogaus pasaulėžiūrą, atsispindinčią tiek paprastame kalbėjime, pasakojime, samprotavimuose, tiek jo aplinkoje, elgesyje, santykiuose su aplinkiniais, bendruomene, visu supančiu pasauliu. Dėl to labai svarbu suvokti visą kultūrinio kraštovaizdžio, kaip tam tikro metanaratyvo, struktūrą (Bronė Stundžienė).

Kaip tokio požiūrio papildymas, konferencijoje net kelių mokslininkų buvo pabrėžiama vaizdinė folkloristikos objekto pusė. Pasak Daivos Vaitkevičienės, iki šiol tautosaka tradiciškai buvo suprantama kaip žodinė kūryba, o folkloristika labiausiai susijusi su teksto (kalbos ar muzikos) analize. Tačiau vizualinis tyrimo medžiagos fiksavimo būdas – tai papildomas ar net pagrindinis tyrimo įrankis, atveriantis naujus ir folkloristikos, ir tarpdalykinių tyrimų horizontus, susiejantis atskirus fiksacijos būdus į bendrą folklorinę visumą arba, pasitelkus tekstą, vizualinės antropologijos užmačių projektuose išryškinantis vaizduojamų žmonių tradicinį folklorinį pasaulį. Pranešėja mano, kad vizualinio folkloristikos objekto paieškos bus bene artimiausia folkloristikos problema ir uždavinys.

Tarsi priimdama iššūkį, Giedrė Šmitienė ėmėsi konkretaus tokios problemos sprendimo. Savo pranešime išeities tašku ji pasirinko asmeninę patirtį, susidūrus su pateikėja, garbaus amžiaus kaimo moterimi, kuri tarsi ir negalėjo pateikti nė vieno tautosakos kūrinio, tačiau aiškiai buvo tradicinės laikysenos, tradicinės kultūros atstovė. Mėginant atsakyti, kuo paaiškinamas, kaip įrodomas toks ikiteorinis suvokimas, buvo pasitelkta elgsenos, kalbėjimo, gy-

venamosios aplinkos kūrimo, bendravimo stiliaus analizė, neatsiejama nuo vaizdinio medžiagos fiksavimo būdo.

Besiplečianti folkloristikos koncepcija, jos išsišakojimo tendencija, matyt, lėmė, kad konferencijoje sulaukėme svečių – vizualiųjų menų atstovų, kurie aktualiais rakursais pakreipė renginio išvalgų visumą. Dailininkas Kazys Kęstutis Šiaulytis ir fotografas Arūnas Baltėnas, dalyvavę konferencijos darbe, jau kuris laikas darniai įsilieja ir į etnokultūrinės veiklos barus, ir į mokslininkų idėjų realizavimo projektus, ir į lauko tyrimų praktiką.

Dailininko K. Šiaulyčio patirtis, vaizdiškuoju matmeniu papildančias visiškai kitokį tradicinės kultūros regėjimo lauką, kartu su folkloristais minat miestelių, kaimų ir kaimelių kelelius ir bekeles, drąsiai galima vadinti lauko tyrimų eksperimentu. Akvarelėse, portretuose, draugiškuose šaržuose užfiksuota Švenčionių krašto gamta ir žmonės (vietiniai ir lauko tyrimų dalyviai) – tai dar viena galimybė bandyti pagauti realiai neapčiuopiamą savitumą, kurį sukuria žmogų supanti aplinka. Dailininkas mato miestelių ir paminklų istoriją, škvalo išguldytas miškas ir su tuo vaizdu tiesiogiai besisiejanti Pirmojo pasaulinio karo istorija jam taip pat yra regima (įprastai folkloristai apie tokius dalykus klausinėja ir išgirsta). Labai iškalbingai krašto vaizdžio visumą papildoma spalvas, vandeniu, žmones stebintis ir atspindintis menininko žvilgsnis – jo darbai.

Vaizdinė medžiaga neabejotinai padeda geriau suvokti bendrą folklorinę visumą, pateikėjo asmenybę ir supantį kontekstą. Tik šios galimybės tikrai dar nėra mūsų tinkamai suprastos, perimtos ir įvaldytos. Technologijų pažanga sukuria ir tam tikrų pavojų, apie kuriuos vis užsimindavo pranešėjai, o vėliau, po pranešimų, ir aptarė trumpoje diskusijoje. Fotografas A. Baltėnas paragina

tyrėjus jausti atsakomybę už savo sukaupimą medžiagą, ją tvarkyti ir atiduoti saugoti. Nesutvarkyta, neaprašyta, nedokumentuota netrukus ji virs informacinėmis šiukšlėmis, kuriomis apkrausime ateities kartas. Tinkamai sutvarkyta medžiaga – didžiulis turtas, kuriam be galo reikalinga sklaida.

Pranešėjai, kalbėję apie lauko tyrimų patirtis, atskleidė kintantį tokio darbo pobūdį, tikslus, galimybes, tačiau kartu ir nesikeičiantį poreikį fiksuoti siekiant įamžinti, išsaugoti paveldą. Šių dienų technologinės galimybės nepaprastai išplečia ekspedicinio darbo aprėptį, fiksuojamos medžiagos kiekį ir kokybę – iš esmės galime padaryti viską, ko tik reikalauja mūsų tikslai. Tačiau kaip tik tikslai, kaip ir tyrimų dalyvių motyvacija, kinta labiausiai, o vienijančios idėjos gali virsti stublinamais rezultatais (Vykintas Vaitkevičius). Tokiu netrukus gali virsti užmojis sukurti virtualų Baltarusijos Gervėčių krašto muziejų-archyvą, pajutus realų pavojų – šio krašto lietuviškosios istorijos pabaigą. Senoji karta, puikiai jausdama tos pabaigos alsavimą, traukiasi su savo vertybėmis ir gyvenimu, tad tokios saugyklos idėja itin aktuali. Archyvas, t. y. viena vieta, kur kiekvienas galėtų rasti norimą informaciją, turėtų būti sudarytas iš daugelio dėmenų, iki šiol sukauptų įvairiuose asmeniniuose ir valstybiniuose archyvuose, taip pat ir pastaraisiais metais nuolat papildant medžiagą vietoje, stebint ir fiksuojant gyvenimą (Saulė Matulevičienė, Arūnas Baltėnas). Tokiam stebėjimui pasitelkiama ir išties retokai naudojama metodika – tyrinėti tampant savu, įsitvirtinant bendruomenėje ir įgyjant tikrą jos pasitikėjimą. Šitaip dirba etnomuzikologas Arvydas Kirda, kurį Gervėčių krašto žmonės laiko savo globėju, kurio pagalbos galima prašyti ne tik kultūros, bet ir įvairiais gyvenimo klausimais. Etnomuzikologų Arvydo ir Gailos

Kirdų tyrimas pamažu atskleidžia savitus gervėtiškių tapatumo bruožus, neatsiejamus nuo platesnio rytų Lietuvos ir vakarų Baltarusijos regiono ypatybių.

Pranešimų mintys, tyrėjų pasirinktos temos ir tyrimų aspektai byloja, kad folkloristikos sritis iš tiesų plečiasi, neišvengiamai susidurdama su gretimų sričių ribomis ir jas peržengdama, susiliedama. Taip gimsta sintetinio pobūdžio tyrimai, sintetinis požiūris į tradiciją ir kultūrą. Vis dėlto svarbu ir tai, kad folkloro tyrimų, mitologijos linijos, gyvavusios ir anksčiau, tęsiamos atnaujinant metodologijas, iš naujo aktualinant būsimus rezultatus. Ši konferencija išskirtinė ir dar vienu aspektu – daugelio pranešėjų entuziastingu turėjimu ką pasakyti, uginga iškalba, idėjų skelbimu, savosios pozicijos atskleidimu degančiomis akimis, tikru tyrinėjimo, pažinimo alkiu ir... laiko reglamento viršijimu, kuris, viena vertus, trikdė konferencijos ritmą ir nepaliko laiko svarbesnėms diskusijoms, tačiau antra vertus, juk taip pasireiškia nesužadinta meilė savo darbui ir trykšta jo svarbos suvokimas.

Aušra Žičkienė

KONFERENCIJA RYGOJE

Latvių tautosakos archyvas (*Latviešu folkloras krātuve*) 2010 m. spalio 28–29 d. surengė konferenciją latvių folkloristikos istorijoje bene žinomiausio asmens, populiariojo „dainų tėvo“ Krišjānio Baruono atminimui – „Asmenybė folklore ir folkloristikoje“. Mūsų Institutas taip pat buvo pakviestas dalyvauti. Į Rygą vykome dviese, su kolege Gražina Kadžyte – viena buvome parengusi pranešimą apie tautosakos rinkėją, kita – apie tyrėją. Konferencija vyko latvių kalba.

Daugelis konferencijos pranešėjų asmenybės vaidmens gijų išvedžiojo po įvairių laikotarpių sąlygas ir kolizijas tartum teigdami, jog stipri ir motyvuota asmenybė randa būdą savo siekius realizuoti ir nepalankiausiomis aplinkybėmis. Pirmasis konferencijos pranešimas (Mara Vyksna) apžvelgė 85 metų jubiliejų švenčiančio Latvių tautosakos archyvo istoriją per jo darbuotojų indėlį į tautosakos kūrinį kaupimą, mokslinį tvarkymą ir publikavimą. Žvelgiant į latvių folkloristikos pradžią – Jekabas Lautenbachas, Ansis Lerchis-Puškaitis, Pēteris Šmitas, Arvedas Švabė, Karlē Kronas, vėliau Janis Albertas Jansonas, pastaraisiais laikais – Alma Ancelanė (*Ancelāne*; jau 100 metų gimimo sukaktis), Elza Kuokarė – beveik kiekvienas susilaukė atskiro pranešimo (pranešėjai Aldis Pūtelis, Tomas Kencis, Rita Treija, Gatis Uozuolinis (*Ozoliņš*), Beatrisė Reidzanė (*Reidzāne*), Guntis Pakalnas. Išradingai buvo pateikta P. Šmito daugiatomio *Latvių pasakos ir sakmės* atsiradimo istorija bei kultūrinis kontekstas (Pēteris Šmitas–Arvedas Švabė–Ansis Lerchis-Puškaitis; kokios buvo paskatos P. Šmitui rengti naują rinkinį? – pranešėjas G. Pakalnas). Bent kiek atlaidžiai ironiška pranešėjo A. Pūtelio pozicija pristatant J. Lautenbacho folkloristinę ir ypač poetinę veiklą sukėlė konferencijos dalyvių diskusijas. Jaudinantys buvo B. Reidzanės atsiminimai apie E. Kuokarę (1920–2003), jos asmenybės tvirtumą ir vaidmenį latvių folkloristikai. Panaši buvo ir Elgos Melnės pranešimo tema – „Asmenybių vaidmuo akademinio liaudies dainų leidinio tapimui“. Po šio pranešimo išgirdome Ievos Kalninios (*Kalniņa*) asmenine patirtimi ir įvairiais šaltiniais paremtą pasakojimą „Milda Losberga ir folkloristika Latvijos valstybiniam universitete (1952–1981)“ – apie tai, kaip, dėstytojui rūpinantis „neišsišokti“ politiškai, beveik tris dešimtmečius uni-

versiteto filologams buvo skaitytas „teisingas“, tačiau beveidis, formalus tautosakos kursas. Asmenybės folkloristikoje temą užbaigė pranešimas apie Kazio Grigo indėlį į lietuvių paremiologiją (pranešėja Lilija Kudirkienė), apie jo ryšius su latvių folkloristais (pirmiausia su A. Ancelane ir E. Kuokare), jų mokslines diskusijas, tarpusavio konsultacijas, bendrai rengtas tautosakos ekspedicijas ir t. t.

Kita konferencijos pranešimų tematika – folkloras / folkloristika ir literatūra / literatūros mokslas: suartėjimai ir nutolimai kultūrinio konteksto, subjekto raiškos požiūriu (Dacės Bulos ir Zigrydos Frydės pranešimai). Trečioji pranešimų tematinė grupė – tautosakos rinkėjo asmenybė ir santykis su pateikėju, pateikėjo asmenybės raiška sakytinės tautosakos kūrinyje ir gyvenimo pasakojimuose bei to paties pasakojimo kontekstinis variavimas priklausomai nuo pasakojimo aplinkybių ir santykio su klausytojais / klausytoju / užrašinėtoju (Sanitos Reinsonės, Ievos Gardos-Rozenbergos pranešimai). Pranešimą „Legendinis XX a. lietuvių tautosakos rinkėjas Jurgis Dovydaitis ir jo pateikėjai“ perskaitė mūsų kolegė G. Kadžytė. Du pranešimai, Aigaro Lielbardžio (*Lielbārdis*) „Erna ir burtažodžiai / užkalbėjimai“ ir Jurio Urtano „Ernestas Brastinis (*Brastiņš*) ir piliakalnių tautosaka“, buvo skirti pateikėjams. Į konferenciją neatvykus dviem pranešėjams, liaudies muzikantų ir muzikavimo tematikai atstovavo tik viena pranešėja, Iveta Dukalska („Muzikantas kaip asmenybė kaimo kultūrinėje aplinkoje XX a. ketvirtajame penktajame dešimtmetyje ir XXI a. pradžioje“). Prie konferencijoje plėtojamos asmenybės raiškos tematikos prisiliejo ir Lilitos Aleksejevos pranešimas „Subjekto konstravimas Janio Streičo aštuntojo dešimtmečio kino naratyve“.

Kiek netikėtas savo įžvalgomis ir medžiaga, tačiau įsiliejantis į konferencijos tematinę visumą ir atmosferą buvo botanikės Dainos Ruozės (*Roze*) pranešimas „Janis Jaunsudrabinis: folkloras, gamta ir sodas – kaip latviškosios tapatybės ženklas“. Jį galima laikyti bent kiek anksčiau išklaustyto Dagmaros Beitnerės teorinio bei istorinio pobūdžio pranešimo „Socialinis charakteris ir posūkis į latvybę XIX a. sociologinių teorijų požiūriu“ tam tikra šilta iliustracija.

Konferencijos pabaigoje, kaip pranešimo apie J. Dovydaitį natūralus tęsinys, buvo pademonstruotas Algirdo Tarvydo filmas „Jurgis Dovydaitis. Palikimas“. O po pirmos dienos posėdžių buvo vaizdingai pristatytos dvi naujos knygos – Maros Vyksnos lokalinės tautosakos rinkinys *Sveicināti Saldū!* ir Janio Alberto Jansono monografija „Persirengėlių eitynės Latvijoje“ (*Latviešu masku gājieni*), parengta dviejų jo disertacinių darbų pagrindu: 1934 metais apginto Vokietijoje, Kelne, ir 1943 metais Rygoje. Šią knygą ir mes gavome dovanų.

Konferencijos pranešimai bus paskelbti žurnale *Letonica*.

Lilija Kudirkienė

„IŠ LIETUVIŲ TAUTOSAKOS ARCHYVO“ – IŠSKAITYTA IR APTARTA

Tautosakos archyvo skyrius 2010 m. rudens pradėjo seminarų ciklą „Iš lietuvių tautosakos archyvo“, kviesdamas Rankraštyno skaitytojus, įvairių profesijų bei mokslinių interesų žmones pristatyti, aptarti, vertinti čia ir kitur kaupiamų tautosakos tekstų svarbą visuotiniu, tarpdalykiniu požiūriu.

Pirmasis keturių seminarų ciklas sukelktas prie etnomedicinos dalykų. Tema-

tikos pasirinkimas susiklostė savaime, stebint, kaip kruopščiai prie įvairaus senumo ir talpumo tekstų apie liaudies mediciną ir artimus jai dalykus plūša Lietuvos homeopatų asociacijos prezidentas, Kauno sveikatos mokslų universiteto ir Vilniaus universiteto Medicinos fakulteto docentas dr. Almantas Bagdonavičius. Per porą pastarųjų metų Tautosakos archyvo skaitykloje jis praleido gausybę dienų, bet tos paieškos dar nesibaigia, nes, be grynąsias žinias teikiančių tekstų, užuominų galima rasti sakmėse, pasakose, netgi dainose ir kt. Tokiais pastebėjimais nuolat keitėsi skaitytojas ir Tautosakos archyvo skyriaus darbuotojos. Lemiami paskata rengti tokių seminarų ciklą buvo profesionalaus mediko pastebėjimas, kad tikrai gerai susipažinęs su senosiomis pasaulio medicinomis, perprasdamas globalųjį kontekstą gali deramai įvertinti, kokie žinijos lobiai ir jų atšvaitai slypi mūsų senelių išsaugotuose tautosakos tekstuose, į kuriuos mūsų pačių neretai žvelgta skeptiškai.

Pirmajam seminarui, vykusiam rugsėjo 8 dieną, Vytauto Didžiojo universitete studijuojantis etnologas Rolandas Petkevičius, besigilinantį į etnopsichiatrijos dalykus, pasiūlė temą „Gydymas *Datura stramonium* L. (durnarope) etninėje Rytų Lietuvoje: archyviniai ir lauko tyrimų duomenys“. Pranešimo tekstą jis iliustravo filmuota medžiaga iš 2010 m. vasaros ekspedicijų Gervėčiuose (Baltarusijoje) ir Užpaliuose (Utenos r.), taip pat pateikė palyginimų su Lietuvių tautosakos archyvo rankraščiniais tekstais. Sulaukta įdomių patirčių, pastebėjimų, komentarų iš kitų seminaro dalyvių tiek medicininio, tiek mitologinio aspektu.

Dr. A. Bagdonavičius savo parengtą temą „Lietuvių etnomedicinos principai ir dėsningumai“ dėl sukauptos medžiagos gausos skyrė į dvi dalis. Pirmojoje, skaitytoje spalio

26 dieną, lektorius pateikė LTR bei kitų archyvinių šaltinių apžvalgą ir jų vertinimą medicinos istorijos atžvilgiu, paaiškino pagrindines sampratas, kurios leistų medikams, filologams ir etnologams suprasti vieniems kitus, išdėstė pasirinktos temos metodikos ir sisteminimo principus. Lapkričio 16 dieną antrojoje seminaro dalyje lektorius lygino lietuvių etnomedicinos žinijos tekstus su kitų pasaulio medicinos mokyklų pripažinta metodika pagal atitinkamų gamtamokslinių bei filosofinių teorijų ir praktikos patirtį. Antroji paskaitos dalis buvo itin aktyviai papildyta klausimais, pastebėjimais ir diskusijomis, kurios tęsėsi kone valandą. Buvo pateikta dėmesio vertų siūlymų dėl tolesnio šios tematikos tyrimo ir sklaidos.

Gruodžio 7 dieną dr. Daiva Vaitkevičienė ir LLTI praktikantė iš Vilniaus universiteto Asta Skujytė pristatė temą „*Mastavimas ir priraizymas*: specifiniai gydymo ritualų tipai etninėje Rytų Lietuvoje“. Pranešime, pasitelkiant LTR rankraščinius šaltinius ir 2010 m. Gervėčių ekspedicijos vaizdo medžiagą, išsamiai aptartas nepaprastas gydymo būdas, kai ligonis buvo matuojamas siūlais arba apibrėžiamas peiliu. Seminare pristatyti šio ritualo struktūros variantai, nagrinėjama jo funkcija, ryšys su užkalbėjimų tradicija, apžvelgtos baltarusių etnomedicinos analogijos.

Seminarai vyksta Tautosakos archyvo skyriaus skaitykloje – konferencijų salėje. Į juos renkasi įvairių specialybių žmonės – medikai, botanikai, etnologai, folkloristai, žurnalistai ir kt. Pavykus pirmajam, 2010 m. rudens sezonui, tikimasi juos tęsti ir ateityje. Tautosakos archyvo skyrius kviečia visus suinteresuotus asmenis dalyvauti kūrybos procese: pateikti archyve išskaitytus savo atradimus, pristatyti lauko tyrimų išvadas ir jas archyvuoti Lietuvių tautosakos rankraštyne, siūlyti

temas, kuriomis verta būtų domėtis ir dėl jų diskutuoti. Kontaktai: kadzyte@liti.lt, ruta@liti.lt, tel. 85 2625892.

Gražina Kadžytė

NUO PASVALIOS
IKI EUROPEANOS:
SKAITMENINIMO
KONFERENCIJA
PASVALYJE

Rudeninis kultūros paveldo skaitmeninimui skirtų konferencijų maratonas prasidėjo Lietuvos šiaurės provincijoje – Pasvalyje. Šių metų lapkričio 9 dieną Mariaus Katiliškio viešojoje bibliotekoje įvyko mokslinė konferencija „Vientisos kultūros paveldo skaitmeninės erdvės kūrimas: nuo PASVALIOS iki EUROPEANOS“. Jos rengėjai – Pasvalio krašto kultūros paveldo virtualios informacijos sistemos PASVALIA kūrėjai – sukviėtė kultūros paveldo skaitmeninimo mokslininkus, projektų vykdytojus ir tyrėjus įvertinti dabartinę vientisos kultūros paveldo skaitmeninės erdvės kūrimo situaciją, pristatyti didžiuosius ir mažesnius projektus, pasidalyti patirtimi ir ateities vizijomis.

Konferenciją pradėjo Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto strateginės raidos prodekanas, Bibliotekininkystės ir informacijos mokslų instituto direktorius dr. Rimvydas Laužikas. Jo pranešimo tema „Paveldo skaitmeninimas: nuo nacionalinio projekto iki tarptautinių tinklų“ labiausiai tiko konferencijos įžangai ir kartu dėsningai atvėrė kelią kitų temų dėstymui. Mestelėjęs žvilgsnį į jau antrą dešimtmetį bebaigiančio skaičiuoti Lietuvos kultūros paveldo skaitmeninimo pagrindinius momentus, mokslininkas apžvelgė dabartinę situaciją, kurios svarbiausia proble-

ma – tarpsektorinė atskirtis: humanitariniai mokslai, mokslo institucijos ir jų skaitmeninės infrastruktūros priklauso Švietimo ir mokslo ministerijai, o atminties institucijos ir svarbiausių humanitarinių mokslų šaltinių informacinės infrastruktūros – Kultūros ministerijai. Todėl beveik neįmanoma skaitmeninimo darbų koordinacija tiek Lietuvoje, tiek tarptautinio bendradarbiavimo lygmeniu. Be to, mokslo ir kultūros sektoriai turi skirtingus skaitmeninimo požiūrius ir tradicijas, mokslininkai ir kultūros darbuotojai veikia atskirai. Išsigelbėjimas iš tokios padėties – pranešėjo pasvališkiams ir iš daugelio Lietuvos regionų suvažiavusiems kultūrininkams pristatyta 2009 m. gimusi ir palankaus tarptautinio ekspertų vertinimo sulaukusi nacionalinio paveldo ir humanitarinių mokslų infrastruktūrų tinklo HISTORIUS kūrimo idėja. Jau šiais metais VU Komunikacijos fakultetas pradėjo įgyvendinti Lietuvos mokslo tarybos finansuojamą projektą „Lituanistinių mokslo tyrimų ir paveldo infrastruktūrų tinklo kūrimas: projektavimo fazė“, kurio misija yra atlikti parengiamąsias veiklas HISTORIUS tinklui sukurti. Sėkmingai jas vykdant, šio tinklo idėja 2012–2013 m. turėtų virsti tikrove ir jis taptų tarptautinių tinklų DARIAH, CLARIN, EUROPEANA nariu. „Infrastruktūrų, žmogiškųjų išteklių, finansų vienijimas ir strateginis valdymas, technologinių, skaitmeninių priemonių naudojimo plėtra turi sukurti sąlygas proveržiui paveldo ir istoriniuose tyrimuose Lietuvoje bei praktinėje atminties institucijų veikloje“, – tokia apibendrinamoji mintis viltingai nutaikė konferencijos dalyvius, jau senokai kažko panašaus besitikinčius.

Toliau langą į vientisą Lietuvos kultūros paveldą vėrė Nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Bibliografijos ir knygotyros centro direktorė dr. Regina Var-

nienė-Janssen. Jos pranešimas „VEPS – langas į vientisą Lietuvos kultūros paveldą“ skirtas naujo *Epaveldo* projekto „Virtualios elektroninio paveldo sistemos plėtra“, suburiančio Lietuvos bibliotekas, muziejus, archyvus, apžvalgai. Šiomet pradėtas įgyvendinti projektas siekia užtikrinti Lietuvos kultūros paveldo skaitmeninio turinio kūrimo ir sklaidos tęstinumą. Vienas VEPS svarbiausių uždavinių – plėsti skaitmeninio turinio tinklą, sukūriant naujus skaitmeninio turinio centrus ir padalinius. Projekto dalyviais tapo ir apskričių viešosios bibliotekos. Taigi *Epaveldas* po savo plačiu sparpu jau glaudžia didžiuosius miestus. Tokio grandiozinio projekto biudžetas – 12,4 mln. litų. Dar išspūdingiau atrodo atskiros milijoninės ir šimtatūkstantinės projekto eilutės – vien kompiuterinei technikai skirta daugiau nei šeši milijonai litų! Tokia vientisumo kaina. Finansavimo šaltinis aiškus – ES struktūriniai fondai. Labiausiai patraukia vienas iš projekto tikslų – bendras Lietuvos vietovardžių, asmenvardžių ir istorinės chronologijos tezauras – BAVIC sukūrimas. Universalus istorinės erdvės, laiko, biografinių duomenų pateikimo skaitmeninėje erdvėje modelis – unikumai, kurio neraskime net EUROPEANOJE, – įgalintų sistemingą reikiamų duomenų paiešką tinkle, vienijančiame daugybę pagal skirtingus standartus dirbančių įvairių partnerių. Projektą apibūdino jo kūrėjas dr. R. Laužikas. Numatytas ir portalo vizualizacijos tobulinimas.

Unikalus, koncepcijos atžvilgiu, duomenų pobūdžiu ir jų apimtimi neturintis lygių kitas projektas – Lituanistikos paveldo informacinė sistema ARUODAI. Ją irgi savitai, tiksliau – nevaldiškai, pristatė vienas kūrėjų, VU Bibliotekininkystės ir informacijos mokslų instituto projektų vadovas, Klaipėdos universiteto Baltijos regiono istorijos ir archeologijos instituto mokslo

darbuotojas dr. Vykintas Vaitkevičius. Visai kita prasme suskambo jo savitai, su tikro skaitmeninio dvasia, kartais sarkazmo gaidelė, bet šiltai išdėstyta 2004–2010 m. ARUODŲ kūrimo ir plėtojimo patirtis. ARUODŲ kodas – asmeninė iniciatyva ir poreikis lituanistinius šaltinius bei mokslo tyrimų duomenis matyti kartu. Peržvelgęs pirmąjį sistemos etapą, paženklinatą „Rasos“ projektu, Valstybinio mokslo ir studijų fondo parama, antrąjį, kai išibrauna jau kartėlis, priekaištai, tikinčių ir palaiakančių lieka sauželė, vakarais – programišių atakos, mokslininkas vis dėlto konstatavo, kad ARUODAI palengva pilnėja ir galima prognozuoti trečiąjį etapą. Iš tiesų ne viską lemia milijonai, auksas ir be jų pelenuose žiba: ARUODAI stebina savo didžiulėmis saugyklomis, gebėjimu darniai pateikti penkių mokslo sričių – folkloro, kalbos, archeologijos, etnologijos, istorijos – duomenis, suvienyti Lietuvių literatūros ir tautosakos, Lietuvių kalbos ir Lietuvos istorijos institutų darbuotojų pastangas.

ARUODAI jau pradėjo galingai šakotis – netilpti savyje. Tokį faktą konferencijoje liudijo Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto mokslo darbuotojos dr. Jūratė Šlekonytė pristatyta skaitmeninė Jono Basanavičiaus tautosakos biblioteka „Knygdvaris“. Tai integrali ARUODŲ dalis, pasiekiamą per autonominę svetainę www.knygdvaris.lt. Bendras Lietuvių literatūros ir tautosakos ir VU Matematikos ir informatikos institutų projektas, kuriam vadovauja pranešėja, vykdomas nuo 2008 m., jo rėmėjai – Lietuvos valstybinis mokslo ir studijų fondas, Lietuvos mokslo taryba. Dabar šis „dvaras“ skaitytojus vilioja 6 tūkstančiais visateksčių folkloro įrašų, randamų per paieškas, 46 garso įrašais, 900 asmenų biografijomis, pustrėčio šimto Mažosios Lietuvos vietovių aprašų ir 10 tūkstančių raktažodžių. Kiekvienas tekstas

susietas su aštuoniomis ARUODŲ saugykėmis: Personalijų banku, Bibliografijos katalogu, Vaizdo ir garso archyvu, Geografijos banku, Terminų tezauru, Raktažodžių vardu, Pasakojamosios tautosakos elektroniniu katalogu, Dainuojamosios tautosakos elektroniniu katalogu. O dar ypatinga puošmena – penkiolika J. Basanavičiaus tautosakos bibliotekos knygų ir jo veikalas *Apie traukų pnygų tautystę ir jų atsikėlimą Lietuvoje*. Čia rasime ir J. Basanavičiaus fonografo įrašų kolekciją, Danieliaus Sadausko įdainuotas šešias Ožkabalių dainas.

Su ARUODŲ pilnatim ir J. Basanavičiaus dvasia keliaujame į antrąją, regioniniams paveldo skaitmeninimo projektams skirtą konferencijos dalį. Pirmiausia žodis suteikiamas Panevėžio kraštotyros muziejaus direktoriui Arūnui Astramskui. Muziejaus svetainėje kukliai įsikūrusi „Skaitmeninė Panevėžio istorijos biblioteka“ – unikalus regioninis projektas, pradėtas vykdyti 2007 m., – gyvuoja tik minimaliomis projektinėmis lėšomis ir visuomeninių entuziastų dėka. Pasirinktas nuolat besiplečiančios bibliotekos modulis: iš pradžių turėjusi tik du skyrius – „Krašto istorija“ ir „Senieji leidiniai“, ji praturtėjo dar dviem, iš kurių kiekvienas turi savus poskyrius. Paskelbtų dokumentų skaičius jau artėja prie keturių šimtų. Sudaryta kompetentinga neformali bibliotekos taryba. „Skaitmeninė Panevėžio istorijos biblioteka nesiekia tokių globalių tikslų, kaip projektai „Aruodai“ ar „Epaveldas“, mūsų užduotis daug kuklesnė – sukurti patogią naudotis, lengvai prieinamą ir kiek galima išsamią regiono praeičiai skirtą terpę. Bet mūsų privalumas yra tas, kad galime daug dėmesio skirti atskiram dokumentui ir jo detalėms. Galime iš archyvinės bylos išrinkinėti svarbias vietas, didelės apimties knygoje rasti būtent savo regionui svarbią informaciją, taip kurdami savitą, Panevė-

žio kraštui svarbią internetinę duomenų bazę“, – kukliai įvertino pranešėjas virtualių panevėžiškių kūrinį.

Po Panevėžio atėjo eilė ir Pasvaliui. Pristatyta virtuali Pasvalio krašto kultūros paveldo informacijos sistema PASVALIA. Jos kūrėjas, UAB „DIZI“ skaitmeninimo skyriaus vedėjas Juozas Markauskas apžvelgė duomenų bazės ir portalo užkūlius, ateities perspektyvas. PASVALIOJE paskelbtus projekto partnerių – Pasvalio dekanato bažnyčių archyvų, Petro Vileišio gimnazijos Istorijos muziejaus ir Dailės galerijos, Krašto muziejaus, Mariaus Katiliškio viešosios bibliotekos dokumentus – pristatė tų institucijų atstovai, istorikas Algimantas Krinčius kalbėjo apie įdomų reiškinį – Krinčino Savilaidą, jos knygas tikimasi netrukus perkelti į PASVALIĄ.

Konferencija išryškino ne vien sostinės ir provincijos kultūros paveldo skaitmenintojų darbus, nuotaikas bei lūkesčius, bet ir netikėtai atsivėrusią takoskyrą tarp valdiškų euro sąjunginių milijonų ir tikrąsias vertybes kuriančių projektų. Iš klausius visų konferencijos dalyvių pranešimus, išsikalbėjus ir išsidiskutavus, vis dėlto neatsakytas lieka klausimas: ar gali tik vienam projektui skirtos milijoninės sumos garantuoti skaitmeninto kultūros paveldo vientisumą, koordinavimą ir vertę? Šiandieninė tikrovė kalba ką kita: tikrosios vertybės glūdi ten, kur prasmingai susilieja paveldas, mokslas ir skaitmenintojo dvasia, o nuogi milijonai ir ne itin geros kokybės vaizdų galerijos dažnai kuria dvasinės tuštumos pojūtį.

Nuoširdžiai ačiū visiems dalyviams – ir pranešėjams, ir iš daugelio Lietuvos miestų suvažiavusiems. Tai bendras prasmingas kopimas į virtualiuosius paveldo debesis.

Vitalija Kazilionytė

TRADICIJOS IR MODERNUMO DISKUSIJA RUDENINĖJE KLAIPĖDOJE

Klaipėdos universiteto Humanitarinių mokslų fakulteto Baltistikos centras į tarpdalykinę mokslinę konferenciją „Tradacijos ir modernumo dermė, priešprieša, raidos perspektyvos“ 2010 m. lapkričio 11–12 d. sulaukė atvykstant net 76 mokslininkų bei tyrėjų – folkloristų, etnologų, literatūrologų, kalbininkų, etnomuzikologų, muzikologų, teologų, edukologų, kultūrologų – iš Lietuvos ir Latvijos.

Pirmasis plenariniame posėdyje skaitytas pranešimas – Bronės Stundžienės „Dabartinė sakinė naracija: kaitos ypatumai“ – galima sakyti, suformulavo visos intensyvios dviejų dienų darbotvarkės sekcijose pamatą. Kaip kalbėjo prelegentė, žmogus, mūsų aptariamas *homo narans*, savo buvimą patvirtina ne tik sakymu, bet ir ritualais, muzikos, dailės ir gausybe kitokių saviraiškos būdų. Šis ir kiti plenarinio posėdžio pranešimai (Rimanto Balsio „Religiniai lietuvių ir prūsų draudimai“; Danutės Petrauskaitės „Transatlantinės lietuvių (e)migrantų kelionės: tautiniai ir kultūriniai aspektai (1870–1940)“; Rūtos Žarskienės „Pučiamųjų instrumentų orkestrai Lietuvoje: tradicija ar modernybė“ – suformavo platų pateiktos diskusijos teminį ir chronologinį lauką.

Vėlesnių posėdžių darbas buvo padalytas į tris srautus, kad sekcijose būtų spėta išsamiau panagrinti tradicijos ir modernumo santykį įvairiais aspektais.

Literatai – jų dalyvavo daugiausia, tad ir pranešimų užteko pripildyti abiejų dienų pilnas sekcijas – pradėjo savo diskusijas, išėties tašku taip pat pasirinkdami laiko matmenį. Čia skaityti pranešimai: Irenos Baliulės ir Linos Michailovienės „Portretas moterų prozoje: tradicija ir transformaci-

jos“; Natalijos Kožanovos „E. Uspensio proza: tarp praeities ir dabarties“; Valentinos Prokofjevovos „Žaidimas laiko modeliais V. Korotkevičiaus romane *Kristus nužengė į Gardiną*“ ir kiti (iš viso buvo perskaityti net 23 pranešimai).

Kalbininkai, atidavę „duoklę“ kalbų sąveikų tyrimams (Regina Kvašytė „Latvių istorinių realių pavadinimai lietuvių tekstuose“ bei Vytautas Kardelis ir Akvilė Markauskaitė „Kalbų sąveikos tyrimai rytiniuose Lietuvos regionuose: tradicija ir perspektyvos“), vėliau nagrinėjo specifines kalbos apraiškas. Buvo perskaityti devyni pranešimai.

Etnokultūros bei folkloro tradicijų ir modernumo sankirtų lauke pirmieji savo komandą sudarė etnomuzikologai. Posėdyje buvo perskaityti šeši pranešimai: Ivetos Dukalskos „Latgalės šeimų muzikinės tradicijos XX a. pirmojoje pusėje“; Aušros Žičkienės „Lietuvių pasaulietiniai himnai: tradicijos tvermės paieškos“; Rūtos Stanevičiūtės „Modernios tapatybės ir daugiakultūrinės miesto tradicijos XX a. popdainose apie Vilnių“; Linos Petrošienės „Žemaitijos Užgavėnių dainų melodiška“; Vidos Palubinskienės „Kankliuojamų ir giedamų sutartinių lyginamoji analizė“; Ryčio Ambrazevičiaus „Sutartinių intervalika: šiuolaikinis atlikimas“.

Popietiniam posėdžiui susibūrė Kaucho bei Klaipėdos etnologai, edukologai ir mitologai. Pranešimus skaitė Kristina Blockytė („Pamėklės žudymo idėja lietuvininkų Joninėse“), Regina Čičiurkienė („Kategorija piemuo: socialinės kultūrinės klasifikacijos principas tradicijos ir modernumo perspektyvoje“), Rimutė Garnevičiūtė („Tradacijos ir modernumo sąlyčiai katalikų laidotuvėse Lietuvoje (XX–XXI amžių sandūra)“), Egidijus Skarbalius („Tradacijos ir modernumo dialogas kalendorinių švenčių kontekste“), Ingrida Šle-

pavičiūtė („Mirties sampratos kaita šiuolaikiniuose sakmiškuose pasakojimuose“), Saulius Lileikis („Lietuvių jūrinės mitologijos tradicija ir modernioji jūrinė praktika: pozityvaus dialogo galimybių linkmė“).

Antrosios konferencijos dienos posėdžių darbotvarkė buvo dar magesnė savo tematika, tyrimo metodikų ir požiūrių įvairovė, kurią lėmė tarpdalykinių kontekstų gausa.

Į aštuonioliktojo šimtmečio paliktas mįslės atsigręžta Rimanto Sliužinsko pranešime „Eduardo Gizevijaus (1798–1880) kilmės ištakos. Nauji duomenys“. Kitos istoriniu aspektu nagrinėtos temos – Arūnės Arbušauskaitės „Lietuvos visuomenė ir Klaipėdos krašto pabėgėliai 1939 metais“; Lijos Janauskienės „Aprangos kontrolė sovietų Lietuvoje 1970–1990 m.: tradicija *versus* modernumas“; Jono Vaičenonio „Praeities atspindžiai šiuolaikinės Lietuvos kariuomenės ritualuose“; Loretos Martynėnaitės „Gėlių darželiai bendrame etnokultūrinio paveldo kontekste“; Arūno Vaicekausko „Tradacijos ir modernumo sankirta šiuolaikinėse lietuvių Užgavėnėse“; Vytauto Tumėno „Šiuolaikinė medžio drožyba – tautodailės tradicijų ir modernumo jungtis“; Astos Venckienės „Šiandieninė amatininko ir liaudies menininko samprata tradacijos kontekste“; prie jų besišliejantys pastebėjimai iš religijotyros srities – Sauliaus Stumbros „Tradacija ir modernumas katalikų liaudiškojo pamaldumo praktikose“; Valdos Čakšos „Latgalės katalikų tradacijos“; Rusnės Juozapaitienės „Krikščioniškoji santuokos teisė tarp tradacijos ir modernumo: istorinis aspektas“ bei Alfonso Motuzo „Popiežiaus Jono Pauliaus piligrimystės kelias Lietuvoje: nauja religinė tradacija ar turizmas“ – tarytum savaime atvedė prie Arūno Vyšniausko pranešimo „Lietuvos istorijos naršyklinis gidas kaip moderni studijų priemonė“. Atitinkamai

internetinis modernas nagrinėtas Povilo Krikščiūno pranešime „Žanriškumo problema daugialypės terpės folklore“; Dalios Senvaitytės pranešimas „Kintanti Bulgarija: kai kurie tyrimo štrichai“ ir Rasos Račiūnaitės-Paužuolienės – „Tradacijos ir modernumo paralelės bulgarų ir lietuvių vestuvėse“ atskleidė ateityje perspektyvių tarptautinių etnokultūros apraiškų tyrimų galimybes. Į ateitį buvo orientuotas ir Jurgitos Macijauskaitės-Bondos pranešimas „Vaikų folkloro tyrimo kryptys ir perspektyvos“.

Tarp tradacijos ir modernizacijos vyksta ir vyks amžinas ginčas, – teigė Eglė Aleknaitė („Amžinas ginčas: tradacija ir modernizacija etninės muzikos gaivinimo judėjimuose“), šią temą nagrinėjusi per etninės muzikos gaivinimo judėjimų patirtį. Tame pačiame posėdyje Aušra Zabielenė aptarė Klaipėdos krašto folkloro ansamblių tapatybės dilemą: žemaičiai ar lietuvninkai? Kristina Apanavičiūtė pristatė Kelmės žemaičių etnomuzikavimo ir tradacinių amatų vasaros kursus, išugdžiusius daugelį etnokultūros specialistų, tyrėjų, mokslininkų. Rūtos Vildžiūnienės pranešimas „Didaktiniai motyvai liaudies dainose“ paryškino kintančią folklorinės simbolikos sampratą. Gražina Kadžytė pristatė XXI a. pradžios Lietuvos šeimų kalendariaus transformacijų tyrimus. Per Dainų švenčių fenomeno aptarimus susisiejo Regimanto Gudelio ir Irenos Plungienės pristatytas tyrimas „Dainų šventės tradacijos pajautos aspektai“ su posėdžio pirmininko Romualdo Apanavičiaus pranešimu „Etninės kultūros veikla Lietuvoje XIX a. II pusėje–XXI a. pradžioje: tradacijos ir modernumo sąveika“; pateikusiui teoriškai vertingą dviejų šimtmečių etnokultūrinės raidos aspektų išsklotinę.

Baigiamajame plenariniame posėdyje reziumuota, kad visais laikais vykęs tra-

dicijos ir modernumo dialogas ypatingą pagreitį ir įtampą įgijo pastaraisiais dviem šimtmečiais. Kartais jis tampa sunkiai aprėpiamas ir suvaldomas, todėl jam reikalingas nuolatinis atidus mokslininkų bei tyrėjų dėmesys. Buvo apgailestauta, kad ne vienas dalyvis, kad ir kaip norėdamas, nespėjo išklausti visų jį dominusių pranešimų. Belieka laukti talpaus straipsnių rinkinio.

Gražina Kadžytė

SKAITMENINIŲ LITUANISTIKOS PAVELDO IŠTEKLIŲ KONFERENCIJA

2008–2010 m. Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto bei VU Matematikos ir informatikos instituto darbuotojai vykdė bendrą Jono Basanavičiaus tautosakos bibliotekos skaitmeninimui skirtą projektą „Skaitmeninė Jono Basanavičiaus lietuvių tautosakos biblioteka“ (LieTa). Projektą rėmė Lietuvos valstybinis mokslo ir studijų fondas ir Lietuvos mokslo taryba.

Baigiamasis projekto akcentas – konferencija „Skaitmeniniai lituanistikos paveldo ištekliai šiandien: pasiekimai, problemos, perspektyvos“ (vyko lapkričio 24 d. LLTI), skirta lituanistikos paveldo skaitmeniniams ištekliais aptarti.

Intensyvūs globalizacijos procesai, mokslo ir technologijų plėtra verčia lietuvių etninės kultūros tyrinėtojus ir skleidėjus reaguoti į besikeičiančią situaciją – intensyvuoti lituanistikos paveldo medžiagos skaitmeninimą. Tad konferencijos tematika buvo orientuota į skaitmeninimo procesų apžvalgą: siekta sukviesti žmones, kurie savo pranešimuose apibendrėtų liuanistikos paveldo skaitmeninimo proceso rezultatus, pateiktų informaciją apie disponuojamus duomenų kiekius ir įvairovę, išskeltų

problemas, su kuriomis susiduria tyrėjai, pildantys duomenų bazes, įvertintų tokios veiklos perspektyvas (sistemos inovacijas, sąsajas su kitomis duomenų bazėmis ir kt.).

Konferencija pradėta gana lyriška gaida – Ožkabalių dainas dainavo atlikėjas Danielius Sadauskas, jam pritarė Marija Liugienė (raudotoja) ir Ramutė Kalnėnaitė (violončelė).

Mokslinę konferencijos dalį pradėjo šių eilučių autorė, skaitydama pranešimą „Jono Basanavičiaus tautosakos paveldas: nuo spausdintos iki skaitmeninės bibliotekos“. Klausytojai buvo supažindinti su J. Basanavičiaus tautosakos bibliotekos skaitmeninimo darbais ir rezultatais – vartotojui atverta interneto svetaine *www.knygadvaris.lt*, kurioje sudėta autentiška folkloro medžiaga.

Kolegės Daiva Vaitkevičienė ir Rūta Žarskienė bendrame pranešime „Lietuvių tautosakos rankraštyno skaitmeninimas: rezultatai ir perspektyvos“ išsamiai pristatė šiuo metu vykstančius Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto Lietuvių tautosakos rankraštyno skaitmeninimo darbus ir galimybes vartotojui pasiekti jau suskaitmenintą medžiagą.

Danutė Mukienė iš Lietuvos dailės muziejaus pranešime „Ekspонатų skaitmeninimas Lietuvos muziejuose“ ne tik detalai aptarė muziejuose vykdomus ekspонатų skaitmeninimo darbus, rezultatus, bet ir supažindino su šios veiklos užkulisiais – finansavimo dalykais, turima skaitmeninimo technika.

Danguolės Abazoriuvienės iš Pasvalio Mariaus Katiliškio viešosios bibliotekos pranešimas „Pasvalio krašto kultūros paveldo informacijos sistema PASVALIA: pirmųjų metų patirtis“ parodė, kad į skaitmeninimo darbus įsitraukę ne tik didžiųjų miestų žmonės, bet ir periferijoje gyvenantys šviesuoliai. Pasvalio kraš-

to kultūros aktyvistų sukurtas tinklalapis *www.pasvalia.lt* ir jame esanti vertinga medžiaga apie šį kraštą sužavės turbūt ne vieną skaitytoją.

Atskira grupelė pranešimų buvo skirta lituanistikos paveldo sistemai ARUODAI. Vilija Sakalauskienė iš Lietuvių kalbos instituto pranešime „Raktažodžių vardynas“ skaitytojų dėmesiui pristatė šio ARUODAMS nepaprastai svarbaus duomenų banko struktūrą, čia atliekamus darbus, problemas ir pokyčius. Išties gaila, kad išorinis vartotojas mato gana mažai čia įdėtos fundamentalios informacijos, kuri labai praverstų įvairių sričių tyrėjams.

Raktažodžių tematiką tęsė Daiva Vaitkevičienė, įspūdingu pranešimu „Raktažodžiai ir terminai: nuo žodžių prie kultūrinių kategorijų“ atskleidusi, kaip Raktažodžių vardyne sukaupta kalbinė medžiaga gali pasitarnauti ir kaip informacija apie tam tikras kultūrinės kategorijas; antai, atrodytų, toks paprastas žodis „koja“ šiame vardyne virsta specifine pasaulėžiūrine kategorija.

Dovilė Kulakauskienė iš VU Kauno Humanitarinio fakulteto glaustame pranešime „Klasifikacijos ypatumai ARUODUOSE“ išskėlė sunkumus, susijusius su duomenų klasifikacija šioje informacinėje sistemoje. Pranešėja pateikė provokuojantį siūlymą: gal visai atsisakykime klasifikacijos, nes ji neretai netgi klaidina skaitytoją?

Tuo tarpu Vyktas Vaitkevičius, atstovavęs VU Komunikacijos fakultetui ir KU Baltijos regiono istorijos ir archeologijos institutui, klausytojus suintrigavo pranešimu „Istorinė ir šiuolaikinė geografija ARUODUOSE“. Dirbdamas prie Mažosios Lietuvos vietovardžių, jis susidūrė su įvairiais vietovardžių identifikavimo sunkumais: teritoriniais, kalbiniais, kartografinės medžiagos stygiumi. Nors dar daug yra sisteminių trūkumų ir kliūčių, neleidžiančių

skaitytojui gauti visos norimos informacijos, tačiau pranešėjas optimistiškai konstatavo, kad „iki šiol niekas nėra taip atidžiai ir tiek daug dirbęs su tokia lietuviškos geografijos duomenų imtimi“.

Ingridos Vosyliūtės iš VU Komunikacijos fakulteto nuotaikingas pranešimas „Saiką vaizdų – į ARUODUS!“ supažindino su lygiagrečiai vykdomo kito ARUODŲ projekto CARARE (*Connecting Archaeology and Architecture in Europeana*) darbo virtuve: kiek ir kokių vaizdinių išteklių yra sukelta į sistemą.

Justinas Jaronis iš VŠĮ „Atviro kodo sprendimai“ pranešimu „ARUODŲ migracija į „Django“ karkasą: problemos ir galimybės“ nušvietė visų mūsų nekantriai laukiamo įvykio – ARUODŲ perkėlimo ant platformos darbo subtilybes ir problemas. Tikimės, kad kitais metais sistema tarsi atgims iš naujo.

Nerutė Kligienė iš VU Matematikos ir informatikos instituto pranešime „Ar galime objektyviai įvertinti skaitmeninės saugyklos kokybę?“ išdėstė savo patirtį vertinant skaitmenines saugyklas.

Giedrė Barkauskaitė iš Vytauto Didžiojo universiteto pranešime „VDU Etnologijos ir folkloristikos katedros elektroninės duomenų bazės pristatymas“ atskleidė šio archyvo ypatumus: kaip medžiaga klasifikuojama, pateikiama, kaip duomenų bazė pildoma ir kaip čia esamą medžiagą pasiekti skaitytojui.

Konferenciją užbaigė Elena Macevičiūtė, atstovaujanti VU Komunikacijos fakultetui, pranešimu „Ilgalaikis skaitmeninis išsaugojimas: ES projekto SHAMAN koncepcija“. Pranešėja supažindino su šio tarptautinio projekto turiniu, tikslais, vykdančiaisiais partneriais. Norintieji išsamiau susipažinti su projektu informaciją ras tinklalapyje <http://shaman-ip.eu/shaman/>.

Konferencija parodė, kad skaitmeninio proceso vis labiau intensyvėja, o nuolatinis bendradarbiavimas ir pasidalijimas darbo patirtimi padeda lengviau spręsti problemas, rasti naujų veiklos kryptių.

Jūratė Šlekonytė

2008–2009 METAIS GAUTA RANKRAŠTYNO MEDŽIAGA

Lietuvių tautosakos rankraštyno fondus 2008–2009 m. papildė aštuoniasdešimt penki nauji rinkiniai (LTR 7636–7720), kuriuose yra daugiau kaip 20 tūkstančių tekstų: apie 3500 dainuojamosios, daugiau kaip 4500 sakininės tautosakos, apie 6000 vienetų trumpųjų pasakymų. Kitą medžiagą – faktus, įvairią papildomą informaciją – sudaro apie 600 tekstų.

Jau tapo tradicija, kad Lietuvių tautosakos rankraštyną kasmet papildo Respublikinio jaunųjų filologų konkurso darbai. 2008–2009 m. gauti net trisdešimt aštuoni rinkiniai, iš jų dvidešimt trys yra su garso įrašais. Pristatytų rinkinių skaičiumi pirmavo Ukmergės rajono mokyklos – iš čia gauta net penkiolika moksleivių darbų.

Ukmergės Dukstynos pagrindinės mokyklos mokytojos Elvyros Augustinavičienės auklėtiniai per porą metų parengė penkis tautosakos rinkinius. Beveik visa sukaupta medžiaga – šiuolaikinės tautosakos pavyzdžiai: anekdotai, sveikinimai, pajuokavimai, tostai, laimės laiškai, SMS žinutės (LTR 7654, 7663, 7699, 7700). Ukmergės moksleiviams pavyko užrašyti ir pluoštą tradicinės tautosakos. Šeštokės Gabrielės Usonytės rinkinyje „Ką papasakojo, padainavo, pagiedojo Šešuolių krašto žmonės“ (LTR 7698) užfiksuotos dainos, giesmės, pasakos, prisiminimai, įdėta keletas liaudies medicinos, žaidimų pavyzdžių.

Ukmergės „Šilo“ vidurinės mokyklos moksleiviai per dvejus metus įteikė šešis darbus. Jie užrašė nemažą pluoštą anekdotų (Dovilė Dailidėnaitė, Indrė Masiukaitė „Anekdotai. Šiuolaikinės tautosakos rinkinys“ (LTR 7671), mokyt. Janė Juzėnienė), sapnų pasakojimų ir tikėjimų (Lauryna Banevičiūtė, Kristina Steponavičiūtė „Sapnų tikėsi – priekin gyvenima žengsi...“ (LTR 7672), mokyt. Milda Pusvaškienė), su laidotuviemis susijusios medžiagos (Kamilė Banevičiūtė, Asta Zaveckaitė „Ukmergės krašto laidotuvių giesmės, papročiai, prietarai...“ (LTR 7673), mokyt. J. Juzėnienė), pasakojamosios tautosakos (Ieva Čepaitė, Neringa Matulionytė „Ukmergės krašto pasakojamoji tautosaka“ (LTR 7701), mokyt. J. Juzėnienė), liaudies medicinos pavyzdžių (Karolina Petraškaitė, Kristina Steponavičiūtė „Liaudies medicina – raktas nuo sveikatos skrynios“ (LTR 7702), mokyt. M. Pusvaškienė).

Ukmergės rajono Želvos vidurinės mokyklos moksleivės Justina Bružaitė ir Skirmantė Ramoškaitė (mokyt. Rasa Povylienė) 2008 m. pristatė po vieną rinkinį (J. Bružaitė „Ukmergės rajono Želvos krašto dainuojamoji tautosaka“ – LTR 7664), tęstas 2007 m. darbas; S. Ramoškaitė „Mistika ir siaubas Ukmergės rajono Želvos seniūnijos žmonių pasakojimuose“ – LTR 7669), o 2009 m. – ir bendrą rinkinį „Darbų ir laisvalaikio atspindžiai Ukmergės rajono Želvos krašto žmonių pasakojimuose“ (LTR 7704).

Septyni tautosakos darbai gauti iš Radviliškio rajono mokyklų. Pociūnėlių pagrindinė mokykla ir Grinkiškio Jono Porderio vidurinė mokykla sudarė religinių giesmių rinkinius (Rūta Navogrodskytė „Pociūnėlių krašto giesmės“ (LTR 7662), mokyt. Roma Buivydienė; Gita Barkauskaitė ir kiti „Senieji Grinkiškio parapijos giesmininkai“ (LTR 7706), mokyt. Audra

ir Klemas Indrėkai). Pastaroji mokykla, tęsdama projektą „Grinkiškio seniūnijos tautosaka“, jaunųjų filologų konkursui pristatė jau ketvirtą rinkinį (Raimonda Kundrotaitė „Grinkiškio seniūnijos XXI a. pr. tautosaka (Vaitiekūnų kaimo dainos)“ (LTR 7668), mokyt. Sigita Šegždienė ir K. Indrėkus).

Po kelis rinkinius gauta iš Telšių, Kelmės, Panevėžio, Mažeikių, Molėtų, Ignalinos rajonų mokyklų. Reikia tik pasidžiaugti, kad šalia gausiai užrašomos naujosios tautosakos moksleiviai dar atveda senųjų dainų, pasakų, papročių menančių žmonių.

Aptariamais metais gauti šeši Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto darbuotojo Povilo Krikščiūno sudaryti šiuolaikinio folkloro rinkiniai (LTR 7636, 7637, 7646, 7653, 7692, 7694). Sukaupta du šimtai elektroninių laimės laiškų. Sakytinės tautosakos skyriaus darbuotoja Lilija Kudirkienė sudarė paremių, užrašytų 2002–2007 m., rinkinį (LTR 7640). Daugiau nei pusė tūkstančio patarlių bei priežodžių užrašyta iš žmonių kalbos, radijo bei televizijos laidų, periodikos leidinių. Instituto darbuotojas Kostas Aleksynas Tautosakos archyvui įteikė rinkinį „Apdainuoti partizanai iš Daugų seniūnijos“ (LTR 7645), kuriame, be septynių dainų tekstų, pateiktos ir ištraukos

iš Vytauto Mačionio rankraščio. Tautosakos archyvo darbuotoja Gražina Kadžytė archyviniam saugojimui parengė dešimt Kėdainių rajono Akademijos vidurinės mokyklos mokytojo Ryto Tamašausko ir jo mokinių užrašytos tautosakos rinkinių (LTR 7675–7684). Medžiaga rinkta 1992–2001 m. Kėdainių rajone. Sukaupta per 2200 įvairaus žanro tautosakos vienetų: dainų, padavimų, sakmių, pasakojimų, smulkiosios tautosakos, etnografinių aprašymų.

Netikėtas radinys – Lietuvos partizanų dainų rankraštinis sąsiuvinis, kurį Instituto darbuotojas Sigitas Narbutas 2007 m. aptiko viename prancūzų medicinos periodiniame leidinyje. Rinkinėlių (LTR 7689) sudaro 18 dainų tekstų.

Marijampolės Tauro apygardos partizanų ir tremties muziejaus direktorius Justinas Sajauskas Rankraštynei perdavė J. Urbšaičio dainų sąsiuvinį, surastą prieš porą dešimtmečių Kaune, patvoryje. Rinkinį (LTR 7690) sudaro trys 1939–1949 m. užrašytų dainų ir atminimų sąsiuviniai.

Gerokai pasipildė ir archyvo fototeka – aptariamam laikotarpiu suinventorinta apie 2500 nuotraukų. Taip pat gautos 139 vaizdo kasetės, kuriose užfiksuota ekspedicijų ir įvairių renginių medžiaga, 177 kompaktinės plokštelės, taip pat 50 garso kasečių su įvairaus žanro tautosakos kūrinių.

Edmunda Rusteikienė